

ערך דומה בעולם הגשמי. וביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דהמשל הוא, שכמו שהפרש לא יכול לו מיראת שאגתו, כדאחזי ליה דאפילו כל מעברתא וכו', כך 'ה' דיבר מי לא ינבא" (כדכתיב התם בההוא קרא), דהיינו, שלא יראו מאותה נבואה, דהר יש יכולת ביד ה' להעניש, כדכתיב שם, "אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה" (עמוס ג ו').

כ) גמ', בעינא דאחזי לאלוקיכו וכו'. הקשה המהרש"א (חידושי אגדות), אמאי הוצרך להוכיח לו מראיית השמש, ולא מוכח ליה ממה דלא מצי למיחזי לאריה דבי עילאי, דהוה נמי חד ממשמשין דקמי קודשא בריך הוא, שכינה עצמה לא כל שכן. וביאר, דודאי לא רצה כאן לראות בעיניו במציאות להקדוש ברוך הוא כמו שכבר הוכח מאריה דבי עילאי, וכדכתיב "כי לא יראני האדם וחי" (שמות לג כ), אלא ביקש להשיג ממהותו בראיה השכלית, ואמר ליה, דכמו שלא יוכל להשיג ממהות השמש בהסתכלו בה, שכינה לא כל שכן. והעין יעקב ביאר, דרצה לשמוע את קולו, כמו ששמענו בהר סיני, ולכך אף שלא יכול לראותו ולשמוע את קולו דאריה, מכל מקום הקדוש ברוך הוא שמא יוכל לשמוע כמו בסיני, ואמר לו, שאין כחו כדורות הראשונים, שהרי אפילו בשמש לא יכול לראות.

דף ס ע"א

א) גמ', בעינא דאיצבית לי נהמא לאלוקיכו וכו'. הקשה העין יעקב, אמאי לא דחאו בפשטות טפי, דהקדוש ברוך הוא ודאי דלא בעי אכילה. וכתב, דהיינו משום שלום מלכות. והבן יהוידע הקשה עוד, אמאי מעיקרא "בקיטא דאתא לזיקא וכנשיה לימא", לא חזר בו ואמר לא מצינא, כדאמר בסוף בסיתוא (ועיין שם מה שהקשה עוד). וביאר, דכוונתו היתה להכין סעודה למלאכים וכדאשכחן שאכלו אצל אברהם אבינו, ומה שאמר "לאלוקיכו", היינו כמו שמצינו בקרבנות, דכתוב בהו "קרבן לה" (ויקרא א ב), והכהנים אוכלים. ושאל לר' יהושע על יום ידוע שיבואו המלאכים, והכין להם סעודה, וקודם אותו יום אתא זיקא, וסבר בתחילה שהוא מקרה טבעי, שגברה רוח קשה והשליכה לנהר, על כן נתחכם בפעם השניה להכין במקום שלא שולטת בו הרוח, וכשראה ששטף על ידי גשמים [והיה זה בתפילת ר' יהושע], אמר מאי היא, ואמר לו ר' יהושע, דגם בראשונה וגם בשניה אינו טבע, אלא משרתי המלאכים, וכדמפרש. ובחידושי חתם סופר ביאר, דכוונתו היתה להקריב קרבן לשם ה', דלכני נח מותר גם בזמן הזה כדאיתא **בזבחים** (קטז:), ומה שאמר לו ר' יהושע שיעשה כן אגודא דביתא, היינו כמו שאמר רבא לשבור מלכא, אלא דשבור מלכא כיוון לשם שמים, והביא אש משלו, ובאמת אולי נתקבל קרבנו, אבל אותו קיסר רצה לנסות את ה' אם יביא לו אש מן השמים, וזה אי אפשר אפילו על ידי תפילה, דהא הווי בארץ העמים שהיא טמאה ומלאה קליפות, ולבסוף אתא מיטרא ורוחא וכו' כי לא לרצון היה לו.

ב) גמ', אלוקיכו נגר הוא וכו'. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דכונתה היתה כדעת הכופרים דהקדוש ברוך הוא אינו משגיח בארץ על מעשי בני אדם, ואמרה להוכיח דבריה, שחשבה שלא יוכל לעשות לה מסתור, ואמר לה ר' יהושע, דיעשה לה ואף נענשה מדה כנגד מדה.

ג) גמ', שור כרסתן וכו' למואי נפקא מינה למקח וממכר. פירש בפסקי הרי"ד, דהיינו אם מוכר לו שור, חייב ליתן לו כהאי גוונא, ואי לאו, הוי מקח טעות. והוסיף המהר"ם שיש, דהחידוש, דאף דבלשון התורה שור בן יומו קרוי שור כדאיתא בבבא קמא (סה:), מכל מקום בלשון בני אדם לא הוי בכלל שור, עד שיגיע לכלל כרסתן ופרסתן.

ד) גמ', שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו. ולהלן אמרינן קרבנותיו קודמין לפרסותיו. ודקדק המהר"ם שיש, מדלא קאמר "קרנו", דהיינו,

בדיקה אחרת כלום, היו פרסותיה חתוכות ואי אפשר לו לבדקן וכן לא ראה אותה עכשיו מעלת גרה, אם מצא שאין לה שיניים למעלה כשרה ובלבד שיכיר בן גמל. [ולכאורה מדוייק מדבריו דסימן דשיניים בגוונא דיש לבהמה ב' הסמנים דאורייתא לאו סימן לטומאה הוא, ואם כן מה שאמר ר' חסדא "אם לאו בידוע שהיא טמאה" היינו דוקא בגוונא שאינו יכול לבדוק בפרסות].

יב) גמ', ובלבד שיכיר ערוד. הקשה בשו"ת הריב"ש (סימן קצב), מאי טעמא בעי למיחש לערוד הא הווי מעוטא דמעוטא לגבי שאר בהמות טהורות. ובעלמא אין חוששין למעוט כדאיתא לקמן (סג:): גבי שלוקחין ביצים בכל מקום, ואין חוששין, לא משום נבלות ולא משום טרפות. ותירץ, דאף דהווי מייעוט, כיון שהתורה צותה לבדוק בסימנין, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"א ממאכלות אסורות ה"א) גבי עופות, על כרחין יש לנו לחוש לכל אחד מהן, ואפילו הווי מעוטא, זולתי פרס ועזניה בישוב, שאינן נמצאים שם כלל.

יג) תוס' ד"ה אלו הן סימני חיה, בתוה"ד, לכך בעינן טלפיים פרסות הסדוקות דהשתא ליכא לספוקי לא בחיה טמאה וכו'. ואף דאיכא חזיר דפרסותיו סדוקות וטמא כיון שאינו מעלה גרה, ביאר התוס' הרא"ש, דחזיר אין לו קרנים, וכיון דיש לה קרנים יצא נמי מכלל חזיר.

דף נט ע"ב

יד) גמ', כל שיש לה קרנים וטלפים וכו'. הא דבעינן טלפים, עיין בתוס' (עמוד א) ד"ה ואלו הן, שהביאו פירוש הריב"ם, דהיינו כדי לבדוק שהיא טהורה, ופירוש רבינו תם דהיינו כדי לבדוק לסימן חיה. וברש"י ד"ה טלפים כתב, ציפורני הפרסות. וכתב המהר"ם שיש דקצת משמע דפירש כרבינו תם, דמשום הכי לא פירש דפרסותיה סדוקות. ולפי זה הקשה אהא דפירש רש"י ד"ה אי אתה, דאפילו נחתכו רגליה כשרה שהקרנים סימן מובהק הוא, דהווי ליה לפרש גוונא שאיכא רבותא טפי, דהיינו דאפילו יש לו טלפים של בהמה, מכל מקום משום הקרנים חיה הוא, דממה שפירש משמע, דדוקא נחתכו הוא דכשר לר' דוסא משום דאמרינן דודאי היה לה טלפי חיה.

טו) רש"י ד"ה חדרות, עגולות כן שמעתי וכו' ולי נראה חדרות. ובהגהות מהר"ב רנשבורג (אות ב) הגיה חדרות, [שהוא מלשון חוד]. וכן הגירסא ברא"ש (סימן נז). אמנם בהגהות היעב"ץ כתב, דלפירוש קמא גרסינן "הדרות", והיינו מלשון "הדרא דכנתא" (לעיל מה:), ולפירוש בתרא גרסינן "חדרות" והוא מלשון הכתוב ביחזקאל (כא יט).

טז) גמ', רב שמואל בריה דרבי אבהו אכל מיניה וכו'. ביאר העין יעקב, דמותר לאכול כדי לברר הוראתו, ומשום שאכל פסקינן הלכתא כוותיה, דמעשה רב הוא. ועוד, דבמדי דאכילה אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על צדיקים כדאיתא לעיל (ז).

יז) תוס' ד"ה וקרש, ואם תאמר דבפרק במה מדליקין וכו'. הקשה בנמוקי הגרי"ב, דבגמ' התם איתא בסוף הסוגיא, דלענין חיה ובהמה נמי לא מוכח משור דאדם הראשון, כיון דאיכא קרש שהוא חיה, ואיכא בהמה, ורק לענין שהוא טהור מוכיח מהתם.

יח) גמ', ט' אמות הוי בין אונא לאונא דאריה דבי עילאי. והיינו שהיה גדול מאוד. ובזבחים (קיג:): פריך, היאך קם ראם שהיה גדול ביותר במבול, והלא לא היה יכול להכנס לתיבה, ומשני, ראש חטמו הכניס לתיבה. ובתוס' (שם) ד"ה אוריזלא דימא כתבו, דלא קשיא לגמ' מהאי אריה דבי עילאי, שהיו אריות אחרות קטנים, דאינו מין חיה משונה בגודלה, אלא שאותו אריה מיוחד הוא שהיה גדול.

יט) גמ', כאריה דבי עילאי מתיל וכו'. לכאורה קשה, אטו משום דפרש לא יכול לו לאריה דבי עילאה, שייך להמשיל אותו לקדוש ברוך הוא, שאין לו

אסרה תורה, דטעמא משום שנראין כאשכול, אבל בכלאי זרעים כל מיני איתסרו.

(יד) בא"ד, ושחקתי לך כבר היינו לבני נח דכתיב בהו למינהו באילנות ובבהמה. **בסנהדרין** (ט). ליתא להאי דרשא, רק בתוס' (שם) ד"ה חקים כתבו דנפקא מ"למינהו". וכתב המהר"ם ש"ף (הכא), ובפשטות אפשר לפרש הגמ' שם, דמ"חוקים שחקתי לך" אכתי לא שמעינן היכא נצטוו, ודוקא מ"למינהו", שמעינן דבני נח נצטוו.

(טו) בא"ד, דלמינהו איסור כלאים משמע כדמוכח בסוף שור שנגח וכו'. העיר הרש"ש, דמסוגיין נמי מצו להוכיח דמ"למינהו" איסור כלאים משמע, מדבעי רבינא אם נאסרו ירקות בהרכבה, משום דדרשו "למינהו" מעצמן.

דף ס ע"ב

(טז) רש"י ד"ה לרבי חנינא בר פפא, דאמר מדעתן יצאו ולא נצטוו על כך. ביאר המהר"ם ש"ף, דהיינו דבלאו מילתיה דרבי חנינא, יש עליהן דין "למינהו", ואיסור כלאים, אף דלא נצטוו, והיינו משום דהוה אמינא, ד"למינו" דכתיב באילנות קאי נמי אדשאים. וכן ביאר האור החיים (בראשית א יב). ועוד ביאר המהר"ם ש"ף, דכיון דחזונו דצמחו בלא ערבוביא, והרי לית להו דעת למידרש קל וחומר מעצמן, אלא ודאי דנצטוו, והמקרא סמך עלינו שנדרשו מקל וחומר דנצטוו, אמנם ר' חנינא חידש דהם דרשו מעצמן, ולא נצטוו מעולם, אלא שהקדוש ברוך הוא הסכים אידיהו, ומשום הכי איכא למיבעי.

(יז) [גמ', רבי שמעון בן פזי רמי כתיב המאורות הגדולים וכתוב המאור הקטן אמר הירח וכו' והיינו דאמר ר"ש בן לקיש הביאו עלי כפרה שמיעטתי את הירח. ובשבועות (ט). יליף ר' יהודה מהאי קרא ד"חטאת ה'", דשעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין על חטא שאין בה ידיעה בתחלה ולא בסוף, כיון שהוא חטא שאין מכיר בו אלא ה'. ואף דמיבעי ליה לילף להא דריש לקיש, מכל מקום שמעת מינה תרתי. ולכאורה חזונו דדברי ריש לקיש לכולי עלמא נאמר, וסוגיין אליבא דידיה אולא. ולכאורה קשה, מהא דאיתא בבראשית רבה (פ"ו א'), ר' יוחנן פתח (תהלים קד) עשה ירח למועדים, אמר רבי יוחנן לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד, אם כן למה נבראת לבנה למועדים, כדי לחדש בחשבונה ראשי חדשים ושנים. ולכאורה חזונו דרבי יוחנן פליג אריש לקיש ואסוגיין. ועוד צריך עיון דאם אור הלבנה מתחילה היה כתכונת אור החמה ושווה לו, מה הטענה ש"אין שני מלכים משמשים בכתר אחד", הא תרווייהו לא מלכים היו, דעניין מלכות היינו שבתכונתו יחיד הוא. ועיין מה שביאר המהר"ם ש"ף ודבריו צרכים עיון. ועיין באות הבאה].

(יח) [גמ', שם. עיין באות הקודמת, ועיין בפירוש דובר שלום (על סידור אוצר התפילות בסדר ברכת הלבנה) שהביא ממדרש רשב"י. אקרא ד"והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים" (ישעיהו פ"ל כו), מאי אור האי אור דגניז ליה קוב"ה בעובדא דבראשית. ובזוהר הקדוש. האריך בבאיור הדברים ונעתיק דבריו בקיצור, בחלק א' דף לד. כתב, מאן שבעת הימים, אלין אינון שבעת יומין דבראשית וכו', בגין דההוא זמנא אתבסם עלמא, ואתהדר באשלמותיה, ולא אתפגים סיהרא בגין חויא בישא, דכתיב ביה (משלי טז כח) ונרגן מפריד אלוף, ואימתי יהא דא, בזמנא דכתיב (ישעיה כה ח) בלע המות לנצח. ושם בדף ע: איתא, א"ר חזקיה, זמין קב"ה לאעברא רוח מסאבא מן עלמא, כמה דכתיב (זכריה יג ב) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ וכו', וזמין קב"ה לאעברא לסיהרא, ולאפקא לה מחשוכא בגין ההוא חויא בישא, כמה דכתיב (שם ל כו) והיה אור הלבנה כאור החמה וכו', מאי אור, ההוא אור דגניז ליה קב"ה בעובדא

דחוץ מהקרנים דיש לכל שור דעלמא, היתה לו עוד קרן אחת במצחו, שלא במקום קרנים דעלמא, ומדויק כן נמי מדנקט "במצחו". ועיין תורת חיים.

(ה) גמ', קרנותיו קודמות לפרסותיו. פירש רש"י בד"ה קרנותיו קודמות לפרסותיו, שכשיצא מן הארץ ראשו תחלה, נמצאו שקדמו קרנותיו לפרסותיו. והקשה המהר"ם ש"ף, דהוה ליה למימר, דנברא עם קרנותיו, דממילא ידעינן דקרנותיו קדמו, שיצאו מן הארץ תחילה. וכתב, דאתא למימר דלא נימא שיצא מן הארץ דרך צדין, אלא בקומתו, וממילא קדמו קרנותיו, ועיין באות ז.

(ו) גמ', בקומתן בדעתן ובצביונם וכו' אל תקרי צבאם אלא צביונם. פירשו בתוס' ד"ה אל תקרי צבאם, דכולהו נפקי מצביונם. והעיר המהרש"א (חדושי אגדות), דצביונם קמא דאיתא בגמ', היינו רק צביונם, ובתרא כולל הכל.

(ז) תוס' ד"ה בקומתן נבראו, בתוה"ד, היינו שנגמרה כל קומתן מתחלתן. הקשה המהרש"א, אם כן מאי מדקדק מינה דקרנותיו קודמין לפרסותיו, הרי בשעה שנברא לא עמד על רגליו. וביאר, דקאי אמה שנברא, דכיון דכל מה שעתיד להיות נברא עמו, והראש נברא תחלה, אם כן קדם הראש לפרסות. [ולכאורה עדיין צריך עיון דמהיכי תיתי שהראש נברא תחילה. ואמנם רש"י ד"ה קרנותיו קודמות לפרסותיו פירש, שיצא השור מן הארץ ראשו תחילה. ולכאורה אפשר לומר, דלא הוה קשיא ליה מה שהקשו תוס' מאדם, דשאני בריאת האדם שהשלמת צביונו היה בנפיתח "רוח ממללא" באפיה, אם כן על כרחין היינו כמו שפירשו התוס', ולא נברא בעמידה, אבל צביונם דשאר הבריות שהיה גשמי, היינו בעמידה].

(ח) גמ', בדעתן נבראו. פירש רש"י ד"ה לדעתם נבראו, שהודיעם שיבראם והם ניארתו. הקשה המהר"ם ש"ף, מהא דתנן באבות (פ"ד מ"ב) על כרחך אתה נוצר. ותירץ, דהתם איירי ביצירה שהוא יש מיש, והיינו הכנסת הנשמה במעי האשה וכמו שפירש רש"י (שם) ד"ה שעל כרחך אתה נוצר, והכא איירי בבריאה שהוא יש מאין, כמו שכתב הרמב"ן (בראשית א א). והמהר"ם ש"ף ביאר לולי דברי רש"י, ד"לדעתן", היינו בדיעה ושכל שלהן.

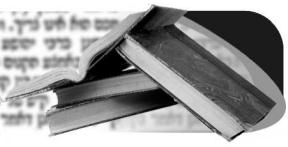
(ט) גמ', אל תקרי וכל צבאם אלא בצביונם. כתב בהעמק דבר (בראשית ב א) דדרשי לה על פי מה שתרגם אונקלוס "ויכלו" ואשתכללו. דהיינו שהבריאה היתה ביופי והדור שאין למעלה ממנו, והיינו "בצביונם", והיא הקדמה וטעם למה שנאמר בפסוק ג', "ויברך אלקים את יום השביעי", דהיינו שברכו כדרך אדם ביום שרואה בנין שבנה מוכן ומפואר ושמוח, וכן ביארו בדעת זקנים (בראשית פ"א כב), שהיתה כברכת "שהחיינו" שמברך על כלים חדשים כדאיתא בכרכות (נד).

(י) תוס' ד"ה פסוק, בתוה"ד, וקשה מכאן וכו'. בדעת זקנים (בראשית א יב) תירצו, דתרי "שר העולם" הוו, ועוד, דנהי דאיהו (חנוך) לא נברא מזלו מיהא נברא, והוא אמר לההוא קרא.

(יא) תוס' ד"ה הרכיב שני דשאין, ואם תאמר מתניתין היא וכו'. כתב המהרש"א, דהרמב"ם (פ"א מכלאים ה"ז) שכתב דין "המרכיב" דוקא באילן ולא בירק, מתרץ קושיא זו, דודאי דאסור להרכיב ב' מיני דשאין, כדתנן התם בכלאים, והכא מבעיא לן לענין חיוב מלקות, וכיון דסלקא בתיקו, לא כתבו הרמב"ם [דאיירי לענין חיוב מלקות], וכן ביאר המהר"ם ש"ף.

(יב) בא"ד, אי נמי מיבעיא ליה לר' יאשיה דאמר עד שיוזרע חטה שעורה וחרצן במפולת יד. הגרע"א בגליון הש"ס ציין לתוס' לקמן (פ"ב): ד"ה ולאפוקי, שכתבו, דלא קאי ר' יאשיה אלא על כלאי הכרם, אבל חיובא דכלאי זרעים שייך גם בלא מפולת יד. והכא מבואר בדבריהם דקאי אף לענין כלאי זרעים, וכן הקשה הרש"ש.

(יג) בא"ד, אי נמי כרבנן דאמרי קנבוס ולוף אסרה תורה. העיר הרש"ש, דרבנן לא אמרו כן אלא לענין כלאי הכרם, וכמו שפירש רש"י (שם) בד"ה

הדרגת היוזמי

מסכת חולין דף ס – דף סא
כה אב – כו אב התשע"א

כב) גמ', יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן. הרש"ש הביא מהכתוב בעין **יעקב בשבועות** (ט). דגרט, יעקב דוד שמואל. וכתב, שהוא נכון, דשמואל דהכא אינו שמואל הנביא, דלא מצינו בו שנקרא "קטן", אלא הוא שמואל התנא שתיקן ברכת המינים קמיה דרבן גמליאל כדאיתא בברכות (כה:). אבל **היעב"ץ** גרס כלפנינו, וכתב דהוא שמואל הנביא, ואף דלא נקרא "קטן", מכל מקום אמר כן על שם הכתוב "מעיל קטן תעשה לו אמו" (שמואל א פרק ב פסוק יט), ואינו שמואל התנא, דאם כן היה צריך להזכירו אחרי דוד [ולגירסתנו הוא לפני דוד]. ועיין במהר"ם שיה.

כג) גמ', הביאו כפרה עליו שמיעטתי את הירח. פירשו התוס' בשבועות (ט). ד"ה **שעיר בשם הערוך**, דשעיר זה יכפר עליכם. וקביעת הזמן שלו הוא בראש חודש [שהוא זמן חידוש הלבנה], לפיכך את הלבנה, על שמיעטתי אותה. וכן פירש הרי"ף שם (א: מדפי הרי"ף).

כד) גמ', מכאן תשובה לאומרים אין תורה מן השמים. ביאר העץ יוסף, דהראיה, משום דמימות משה ועד כאן, לא נמצאת חיה או עוף שלא חשבה משה בתורה, ואי אמרת שהתורה נתנה ממשה ולא מהקדוש ברוך הוא, איך לא נמצאו חיה או עוף שמשא לא ידע מהם.

כה) גמ', מדאשבעיה אבימלך וכו' אמר הקדוש ברוך הוא ליתו כפתורים ליכפו מעוים וכו'. הקשה הרמב"ן בפירוש התורה (דברים ב כג), תינה עוים דהשמידום כפתורים, אבל חמשת סרני פלשתים איך הותרו להם מהשבועה לאבימלך. ועוד, הא פלישתים לאו מארץ כנען שנשבע הקדוש ברוך הוא לתתה לאברהם היתה, ומדוע היה צריך לשבועה לאבימלך, שבלעדיה היו יורשים אותה בני אברהם. וכתב, דלולי דרשת הגמ' היה נראה לפרש פשטיה דקרא, דהכפתורים והפלשתים השמידו מן הכנענים ד"עזה" שהיתה מארץ כנען, כדכתיב "ויהי גבול הכנעני מצידון באכה גררה עד עזה" (בראשית י יט), וכן גרר ששם היה אבימלך, וקרא הכי קאמר, והעוים וכן הכפתורים השמידו את הכנענים, ואתם יורשים מהם את ארץ כנען. ועוד פירש, דהעוים הם מזרע כנען, והפלשתים והכפתורים עם אחד הם, ויצאו מכפתור והשמידו את העוים היושבים באלו הערים, וחלקום לחמשה סרניהם, וכתב, דמדוייק כן לישנא דקרא (בראשית י יד), "אשר יצאו משם פלשתים ואת כפתורים" כלומר, דפלשתים יצאו מפתרוסים וכסלוחים [דכתיב ברישא דקרא], ונעשו "פלשתים", כשבאו להני חמשה ערים דנקראו "פלשת".

כו) רש"י ד"ה ליתו וליפוקו, בתוה"ד, ושאר מקראות וכו' כגון ובשעיר ישבו החורים וכו' עד סוף דבריו. וכן פירש בפירוש התורה (דברים ב כ). והקשה עליו האור החיים (שם), דתיבת "ההוא יקרא" לא מיעטה אלא הקריאה, דהיינו שאינם נקראים ארץ רפאים, אבל האמת שהיתה ארץ רפאים. ועוד, מנלן ד"ההוא" אתא לאפוקי שאין אחרת רפאים, דלמא אתי לאפוקי שאינו חבל ארגוב דאיירי שם נמי בקרא. ומשום הכי פירש, דבאמת נחשבת ארץ רפאים שהובטחה לאברהם אבינו, אלא שלא נקראת כן באותו זמן, לפי שנתנה ללוט בשכר ששתק במצרים כשאמר אברהם על אשתו "אחותי היא", כמו שפירש רש"י (שם ה).

דף סא ע"א

א) גמ', ולא והתניא נשר מה נשר מיוחד וכו'. ביאר המאירי קושית הגמ', דאף דאי אפשר יהיה להכשיר עוף הבא לפנינו במקצת סימנין אם אינו מכיר אותם עופות הכתובים בתורה, כיון שמדקדוקו של נשר אתה מטהרו, ומדקדוקו של תור אתה פוסלו. מכל מקום כל שיש בו כל סימנין אלן יכול להתיין בלא שום היכר, וכל שאין שם אחד מהם יכול להחליטן לאיסור, והיאך אמר בסתם, שסימני העוף לא נאמרו כלל, דמשמעותם לכאורה שמי

דבראשית. ובדרף קלא. איתא, מאי טל אורות, אורות ממש, מאינן נהורין דלעילא, דבהון זמין לארקא חייך לעלמא, בגין דאילנא דחיי יריק חייך דלא פסקין לעלמין, דהא השתא פסקין, בגין דהא חויה בישא שלטא ואתכסייא סיהרא, ובגין כך בכיכול פסקין מימיו, וחייך לא שלטין בעלמא כדקא יאות. ובההוא זמנא ההוא יצר הרע דאיהו חויה בישא יסתלק מעלמא וכו' ולבתר דאיהו יתעבר מעלמא, סיהרא לא אתכסיא וכו', וכדין כתיב (ישעיה ל כו) והיה אור הלבנה כאור החמה וכו'. ובדרף קפא: כתב, אבל תא חזי כד ברא קב"ה עלמא, עבד לה לסיהרא, ואזער לה נהורא, דהא לית לה מגרמה כלום, ובגין דאזעירת גרמה, אתנהרא בגין שמשא, ובתוקפא דנהורין עלאין. ובזמנא דהוה בי מקדשא קיים, ישראל הוה משתדלי בקרבנין ועלוון, ופולחנין דהו עבדין כהני וליואי וישראל, בגין לקשרא קשרין ולאנהרא נהורין. ולבתר דאתחרב בי מקדשא, אתחשך נהורא, וסיהרא לא אתנהירת מן שמשא, ובההוא זמנא דמטי זמנא דסיהרא לאתנהרא וכו', ובההוא זמנא יתער קב"ה אתערותא עלאה, לאנהרא לה לסיהרא כדקא יאות, כמה דאת אמר (שם כו) והיה אור הלבנה כאור החמה וכו'. ובגין כך יתוסף בה רוח עלאה. ובגין כך יתערון כדין כל אינן מיתאי דאינן גו עפרא.

יט) גמ', שם. העולה מדברים אלו, דעד שלא נתקלקל העולם בגין חטאו דאדם הראשון ואתו "חויה בישא דהוא יצר הרע" לא אתי לעלמא, שלט האור שברא הקב"ה ביום הראשון בלבנה שמתחילה נבראה קטנה כמקבלת האור וכו' יחונן, דהיינו אור השמש [התכונה הרוחנית שבו], ואור הגנוז [שכולו רוחני], ובדרך זו היה האור מושפע בעולם. אבל לאחר החטא, נסתלק מהלבנה אותו אור הגנוז, וגם החלק הרוחני של אור החמה לא נהיר בה, אלא על ידי הקרבנות בזמן שהיה בית המקדש קיים. ולעתיד לבא טרם תחייט המתים, יחזיר הקדוש ברוך הוא כוחות אלו ללבנה כדי לעורר השפעת אורות הטל שבו יחיו המתים דמקורו בעץ החיים].

כ) גמ', שם. ולפי זה יש לומר, שהלבנה התלוננה כי "אין שני מלכים משמשין בכתר אחד" לאחר חטאו של אדם הראשון, דאף שבעטיו של אותו חטא כבר נגנו אור שבעת הימים, מכל מקום עדיין היה כח האור הרוחני שהיה בלבנה מכח היותה מקבלת אור החמה בעולם, מנהיר בכל תקפו כאור החמה, דהיינו שהיו שני מלכים אור הגשמי שבחמה, והאור הרוחני שבלבנה, דכל זמן שעדיין היה אור הגנוז תלוי בה היה ברור שהאור הרוחני הוא המלך, אבל עתה לא נתברר מי המלך ולכאורה יש תכלית גם לכח הגשמי בעולם, שמכסה את הגילוי של "אין עוד מלבדו" שהוא תכלית הבריאה. ואמר לה הקדוש ברוך הוא, דנכון הוא, ו"לכי ומעטי את עצמך", דהיינו דאותו המאור הרוחני יאיר דווקא באופן שתהיה עבודה בבית המקדש, דהיינו שגילה כבוד השם בהאירה. ואמרה, "הואיל ואמרתי דבר הגון אמעטי את עצמי", דהיינו שבזמן המיעוט עדיין יהיה הכח הגשמי נראה שולט, ואמר לה שתמשול ביום ובלילה, וכן שימנו ימים ושנים, וצדיקי ליקרו בשמך, דהיינו שאף בזמן הכסוי והמיעוט, יש בה תכלית של הוראת אין עוד מלבדו. והא דקאמר לה, הביאו כפרה עלי בראש חודש, ובשבועות (ט). ולפינן מהאי קרא ד"לה", דשעיר זה מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא ה', והוא חדא מילתא עם סוגיין, דבעת שתהיה כפרה על חטא חמור שאין מכיר בו אלא ה', יתוקן החטא, והוא ענין העבודה בבית המקדש. ועיין בספורנו (במדבר כח יא, והוא במדורה הראשונה שלא נמחק בה על ידי הצנזור) שכתב כן. ועיין גם בחידושי החתם סופר].

כא) גמ', זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים. הקשה הרש"ש, ימים מאי עבידיתייהו אל הירח. וביאר, על פי הא דאיתא במגילה (ה.), ימים אתה מחשב לחדשים ואי אתה מחשב שעות לחדשים, ואמר לה, דלימנו לך ימים לשנים, דבהאי גוונא יהיה חודש.

ט) תוס' ד"ה לא נאמר פירושן וכו', בתוה"ד, שיהו ב"ט עופות. לקמן (עמוד ב') איתא, עשרים מהם תלתא תלתא וכו'. וכתב החכמת שלמה, דהתוס' גרסי י"ט, והא דהוו כ"ד משום שהוזכר הוא מין עורב. וכן כתב המהרש"א.

י) רש"י ד"ה עוף הבא לפנינו בסימן אחד, של טהרה טהור וכל שכן אם בא בשנים ושלשה ובלבד שיכיר בו שאינו מעשרים וארבעה הכתובים. ביאר המהר"ם שיף לקמן (סב). דכוונתו, שבסימן אחד צריך להכיר פרס ועזניה, ובב' סימנים צריך שיכיר עורב, ובג' סימנים כל הי"ט.

יא) תוס' ד"ה מה התם תלתא ולא אכלינו, בתוה"ד, וי"ל דפריך מינייהו דבאותן ג' סימנים לא ניכול אלא בתרי מינייהו ובחד וכו'. הקשה בחידושי הרשב"א, אם כן מאי מתרץ, "אם כן עורב דכתב רחמנא למה לי", הא איצטרך לגופיה לאסרו, דאילו אתי משאר עופות הוה שרינן ליה. ומשום הכי תירץ, דמעיקרא דפריך ו"לילף מתורין", סברין, דתורים לאו לקרבן בלבד קאתו, אלא אף למילף מינייהו, ופרקינן, דאם תאמר דלבנין אב כתבינהו, שאר עופות דכתב רחמנא למה לי, אלא ודאי תורין לקרבן הוא דאתא, והלכך הדר פריך דנילף איסור והיתר משאר עופות, ומשני, אם כן עורב וכו', [ותו לא קשיא מתורין, דלקרבן כתבינהו].

דף סא ע"ב

יב) גמ', אם כן פרס ועזניה למה לי. הקשה המהר"ם שיף, דלמא אית בהו סימן דליתיה בעורב, וסלקא דעתין דיותר באותו סימן. ותירץ, דמכל מקום האי סימן איתא נמי בחד מ"ט עופות ולמדנו מהם דאינו מתיר, ואף דהוו י"ט כתובין הבאין כאחד, השתא אכתי לא נחית להא.

יג) רש"י ד"ה אין מלמדין, דאי בחד סימן וכו' לכתוב חד וליתי אידך מיניה. כתב המהר"ם שיף, דבלאו האי טעמא ד"לכתוב חד וליתי אידך מיניה", הו"ב כתובים הבאין כאחד, משום דכתיב ב"ט עופות, וכסברת הגמ' בסמוך, ורש"י נקט לה לרווחא דמילתא.

יד) גמ', חד בפרס וחד בעזניה דאיתיה בהא ליתיה בהא. פירש רש"י ד"ה תלתא הדרי בכולהו, בסוה"ד, והרביעי ישנו בחבירו ונמצא שסימן זה לא נאמר אלא פעם אחת. וכתב הרא"ש (סימן נח) בשם רבינו חננאל דקבלה בדידנו דאותו סימן היינו שאין קרקבנו נקלף. והקשה המעדני יו"ט (אות ק) ממה שכתב הר"ן (כא: מדפי הרי"ף), דבדקו בבת היענה, וראו שקרקבנה נקלף, ואם כן, הוה נמי בחד מהנך, ואין לומר דהיא עזניה, מדמצויה בישוב. ותירץ, דהר"ן גופיה כתב (כא: מדפי הרי"ף) בשם יש אומרים, דדוקא ביישוב דידהו לא שכיח, אבל ביישוב דידן חיישינן.

טו) גמ', שם. עיין באות הקודמת מה שקבלה בדידנו. והקשה המעדני יו"ט (אות ק), אם כן, אמאי תנן כל שיש לו אצבע יתירה, הא במה שקרקבנו נקלף ועוד סימן טהרה סגי, דהשתא ליכא לספוקי בשום עוף טמא, דכולהו י"ט לית בהו האי סימן וגם בעורב, ובפרס ועזניה ליכא למיתלי, דהא לית להו אלא חד סימן, והאי אית ליה תרי. ותירץ, דמתניתין לא אתא לאשמעינן דינא דהיתר העופות לאכילה, אלא הסימני טהרה. וכמו שכתב הר"ן (כ: מדפי הרי"ף) ובחידושי הרשב"א לעיל (נט). ועיין באות הבאה.

טז) גמ', וארבעה סימנים תלתא הדרי בכולהו עשרים מינייהו שלשה שלשה ותרי בעורב וכו'. עיין מה שפירש רש"י ד"ה תלתא הדרי בכולהו, ובתוס' ד"ה מכדי כ"ד עופות, דלכולהו עשרים איכא ג' סימני טהרה. והר"ן (כא: מדפי הרי"ף) הקשה עליו, דבדקו ומצאו שאינו כן, כגון הנץ האמור בתורה, שמצאו שאין לו אלא אצבע יתירה, וכן בדקו את בת היענה [הנקראת בלשון חכמים, "נעמיתא" (בשבת קכח)]. ושם אמרו שאוכלת זכוכיות והיא המצויה בינינו, וגם שעושה אָבֵל תמיד, שאינה משוררת וכענין שכתוב "אָבֵל כבנות יענה" (מיכה פ"א ח), ואין לה זפק ולא אצבע יתירה, אלא שקרקבנה נקלף

שאינו מכיר את הכתובים בתורה אינו יכול להתיר מכח שום סימן, או להחליט לאיסור את שאין בו אחד מהם, והרי יש הרבה שיכול להתיר או לאסור בסימנין. ותירץ, דאף לדבריו הסימנין מיהא לא הוזכרו.

יז) גמ', מה נשר וכו' אף כל כיוצא בו טמא. פירש רש"י ד"ה נשר דמ"אף" מרבה דוקא מין נשר, [ועיין בדבריו שפירש טעמו], מיהו התוס' ד"ה מה נשר, פירשו דמרבה שאר מינים אף שאינם נשר, והא דאמר בשמעתין דליכא אלא כ"ד, היינו, שנוכל להכיר מתוכם את כל הטמאים. אבל בחידושי הרשב"א פירש, דסוגיא דהכא פליגא אסוגיא דלקמן, וסברה דאיכא עוד מינים טמאים. ועוד כתב, דליכא למימר דמרבה כל מין נשר דנשר אין לו מין. ועיין באות הבאה.

יח) גמ', שם. עיין באות הקודמת. ועיין ברמב"ם (פ"ב ממאכלות אסורות הכ"ג) שכתב, דשרץ העוף בכלל "עוף טמא" הוא. והרמב"ן (בשורש תשיעי) השיג עליו, דאינו מהכ"ד מינים המנויים להלן. ותירץ המרגניתא טבא (שם באות יח), על פי דברי התוס' ד"ה מה נשר והרשב"א (הובאו באות הקודמת), שפירשו דודאי איכא עוד מינים, ומשום הכי אין לתמוה נמי על שרץ העוף. ומה שהקשה הרמב"ן שהרמב"ם עצמו (בפ"א ממאכלות אסורות הי"ד) כתב, והמינין האסורים הם כ"ד ואלו הן וכו' ובהלכה ט"ו כתב, מי שבקי בהן וכו' אוכל כל עוף שאינו מהן. יש לבאר, דודאי אין בעולם עופות טמאים עם שם "עוף טמא" יותר מכ"ד, אבל עופות טמאים שיש בהם שם "שרץ העוף" איכא. וביאר דברי הגמ' דאתא לרבויה שרץ העוף, דלוקה עליו משום עוף טמא.

יט) תוס' ד"ה כל עוף הדורס טמא, וא"ת וכו' וכי קניגי ובליסטרי היו. ומה שלא הקשו כן על קרני דחיות, דלעיל (נט:). תירץ המהר"ם שיף, דהתם יש לומר שידעו מהלכה למשה מסיני, אבל דורס דחכמים דמתניתין נתנו בהם סימן, קשה.

כ) בא"ד, ויש לומר דשמא קבלה היתה מימות נח וכו' אבל השועה וכו'. ביאר המלא הרועים, דמיני עופות היה יכול נח להכיר, לפי שמן הטהורים באו לתיבה שנים שנים, ובדקן אחר כך שאינן דורסים, אבל השועה לא מצי להכירה, כיון שאינה מין מסוים, אלא בריה הנוולדת מהטהורה, ולא היתה בתיבה. ועיין במהר"ם שיף.

כא) תוס' ד"ה הדורס, בתוה"ד, ומפרש רבינו תם וכו' ואינו ממתין לה עד שתמות. כתב הר"ן (כ: מדפי הרי"ף), דאף דגם תרנגולת אוכלת שקצים ורמשים בעודן חיים, אינה קרויה דריסה. ופירש הרש"ש, דדורס הוא דוקא כשמכה את הבעל חי בצפרניו קודם שיאכלנו, וכדמדמי ליה בפסחים (מט:): לעם הארץ שמכה ובוועל, אבל תרנגולת בולעתן חיים בלי להכותן.

כב) תוס' ד"ה כל שיש לו וכו', בתוה"ד, ויש ללמוד מתוך כך דהא דאמר וכו' ג' סימנים הדרי בכולהו על כרחך אינו דורס חד מינייהו וכו'. העיר המהר"ם שיף, דלפי זה דחוק לישנא דמתניתין דקתני, "כל עוף הדורס טמא", דלדבריהם לא קאי אלא אפרס ועזניה, דכולהו י"ט עופות אינן דורסים, ועורב נמי, ונשר יש לו כל סימני טומאה, ובעינן למימר דלא אתיא מתניתין אלא למימר, דאף שעוף הבא בסימן אחד טהור, מכל מקום אם תמצא שדורס, אין לך לבדוק יותר דודאי אין בו שום סימן טהרה, והוא מין הנשר, ואם תמצא בו סימן טהרה אחד הוא פרס ועזניה, מה שאין כן אם תמצא בו סימן טומאה אחר, אכתי יש לך לבדוק, שמא תמצא בו סימן טהרה. ועיין מה שהאריך.

כג) רש"י ד"ה תורים, בתוה"ד, וסיפא לקמן מפרש לה. עיין לקמן (עמוד ב) ברש"י ד"ה לקרבן, שהביא גירסא, שהגמ' מפרשת אבל ודחה אותה, וללגירסתו הגמ' אינה מפרשת, אלא הוא מפרש לה. ועל כן כתב הרש"ש, דצריך לגרוס כאן, "לקמן אפרש לה".

דף סב ע"א

(א) גמ', היה בקי בהן ובשמותיהן עוף הבא בסימן אחד טהור וכו' בב' סימנים וכו'. פירש רש"י בד"ה היה בקי בהן, בפרס ועזניה. והיינו, דקאי על הבאין בסימן אחד. והקשה הר"ן (כא. מדפי הרי"ף), דהלשון "בקי בהן ובשמותיהן", משמע דכולהו עופות, ולדברי רש"י אינו אלא בפרס ועזניה, ועורב, כדלקמיה. ועוד הקשה, אמאי לא קאמר נמי דהבא בג' סימנים טהור, והוא שיכיר כל העשרים עופות הטמאים, בעלי ג' סימנים. ומשום הכי פירש כהר"ר משה בר יוסף [שהובא לעיל (סא):] באות טז עיין שם], דכל הכ' עופות לית להו אלא חד סימן, ובעורב איכא תרי, ופרס ועזניה חד מינייהו אינו דורס, והכא בסימן אחד, אם הוא בגופו [שהוא מג' סימנים דהדרי בכולהו עשרים] צריך שיכיר כל העופות וגם פרס ועזניה [דחד מינייהו אית ליה סימן טהרה בגופו], ואם הסימן הוא שאינו דורס, די שיהא מכיר בפרס ועזניה. והא דלא קתני אם בא בג' סימנים טהור אם מכיר את כל העשרים, משום, דבהאי גוונא אפילו לא מכיר חד מינייהו נמי טהור. והיינו דתנן במתניתין, דבג' סימנים טהור.

(ב) גמ', למינו רבי אליעזר אומר להביא את הזוריר. כתב הכסף משנה (פ"א ממאכלות אסורות הי"ד), דרבנן נמי מודו להאי דרשא, דאי לאו הכי, מאי פריך לרב נחמן מהא, דלמא כרבנן סבירא ליה, אלא דפליגי בטעם הדבר, כדמפרש לקמן (סה). עיין שם. והקשה הכסף משנה, דאם כן מאי אמרי ליה רבנן "והלא אנשי כפר תמרתא אוכלין אותו וכו'", הא לדידהו נמי טמא. וביאר, דהתם לא רבנן אמרו ליה אלא תלמידיו, שרצו לראות אם ישיב להם שהיו עושים כחכמים החולקין עליו, וכשהשיב להם, "עתידין ליתן את הדין", הבינו שאף רבנן לא פליגי עליה, אלא שמטמאים מטעם אחר. אבל בחידושי הרשב"א כתב, דלעולם פליגי, ופריך הכי, דעד כאן לא פליגי רבנן אלא משום דאנשי כפר תמרתא וגליל אוכלין אותן, אבל מודו דדרשינן מלמינו לרבות עוד מינים. ועיין באות הבאה.

(ג) גמ', והלא אנשי כפר תמרתא וכו' עתידין ליתן את הדין. הקשה הכסף משנה (פ"א ממאכלות אסורות הי"ד), מאי שנא ממקומו של רבי יוסי הגלילי, שהיו אוכלין בשר עוף בחלב כדאיתא לקמן (קטז). ולא אמרו להם ולא מידי, והכא נמי סבירא להו כרבנן דפליגי ארבי אליעזר. אלא מוכח כמו שנתבאר באות הקודמת, דאף רבנן לא פליגי עליה דרבי אליעזר, וסברי דזוריר טמא הוא. ואנשי תמרתא היו אוכלין אותו על דעת עצמן, ומשום הכי עתידין ליתן עליו את הדין. ועיין לקמן באות ו. ובדף סה אות ד.

(ד) גמ', אמר אנימור עוף הבא בסימן אחד טהור והוא דלא דריס וכו' לא שכיחי בישוב. עיין בתוס' ד"ה והוא דלא דריס דפירשו, דיש לו סימן אחד ואותו סימן היינו שאינו דורס, דבהאי גוונא ליכא למיחש אלא לפרס ועזניה ולא שכיחי בישוב. והתוספות הרא"ש פירש עוד בשם רבינו חננאל דקבלה בידינו דאותו סימן אחד היינו קרקבנו נקלף, שהוא הסימן שנתחדש בחד מהנהו [פרס או עזניה] ועיין לעיל (סא):] אות יד, והשתא ניחא דליכא לספוקי בעורב, דעורב לית ביה הסימן החדש אלא פרס או עזניה, והני לא שכיחי בישוב.

(ה) גמ', עוף המסרט כשר לטהרת מצורע. בנגעים (פי"ד מ"א) תנן, דמביא צפורי דרור. וכתב הרמב"ן בפירושו התורה (ויקרא יד ד), דמשמע הכא דאין צפורי המצורע מין אחד בלבד, אלא כל עוף דרור הכשר, וסנונית היא בכלל דרור. [וכיון דבעינן טהורות, אינה כשרה אלא לרבנן. ועיין עוד שם שהוכיח, דשם "צפור" הוא שם כולל לכל העופות הקטנים המשכימים בבוקר לצפצף ולשורר, והוא מלשון "צפרא"]. אמנם עיין במשנה למלך (פי"א מטומאת צרעת ה"א) שהביא ממהרי"ק (שורש קנח), דצפור דרור הכשר לטהרת

[ועיין לעיל אות יד]. ועוד עיין שם שבדקו עוד עופות טמאים שאין להם אלא סימן טומאה אחד. ומשום הכי פירש כהר"ר משה בר יוסף, דכולהו עשרים עופות לכל חד ליכא אלא סימן טהרה אחד, (וכתב המאירי, דלפי זה לא גרסינן "תלתא איתנהו בכולהו" אלא הדרי, דהיינו דבכל העשרים מצוין הג' סימנים, מהם סימן זה ומהם סימן זה), ובעורב איכא ב' סימנים, וכולהו דורסים, ופרס ועזניה, חד מינייהו סימנו שאינו דורס, ובאיך סימן טהרה אחר ככל העשרים, והא דתנן במתניתין לעיל (נט). כל עוף הדורס טמא, וכל שיש לו ג' סימני טהרה טהור, תרי כללי קתני, חדא, דהדורס ודאי טמא דאין לך דורס שטהור, ועוד דאי אית ליה ג' סימנים בודאי טהור הוא, דלכל הטמאים אין יותר משנים.

(ז) גמ', שם. וברמב"ם (פ"א ממאכלות אסורות הט"ז יז) כתב, דלפרס ועזניה יש סימן אחד מלבד מה שאינן דורסים. [דהיינו שניים] ותמהו עליו (הלחם משנה ועוד), דבגמ' אמרינן דלית להו אלא חדא. וביאר בחידושי רבינו חיים הלוי על הרמב"ם (שם), דג' הסימנים שבגופו הם דין סימני טהרה, וסימן דאינו דורס, אינו מדין סימני טהרה, אלא חסרון דין טומאה, ולפי זה אתי שפיר מה שחילקה המשנה אותם לתרי בב'י, "כל עוף הדורס טמא", וכל שיש לו אצבע וכו' הרי זה טהור" (לעיל נט.). ולפי זה מה שאמרה הגמ' דלית בהו אלא חד סימן, היינו של טהרה, דחוץ מחסרון דין טומאה שאינו דורס, אית להו עוד סימן של טהרה. ועיין שם שהאריך.

(יח) רש"י ד"ה ניליף מיניה, בתוה"ד, דהא לא ידעו מאי ניהו ההוא סימנא דאיכא לחודיה למילף מיניה. ועיין בתוס' ד"ה מכדי כ"ד עופות שהקשו, דבחנם פירש דלא ידעינן, דאפילו ידעינן, איצטריך נשר שלא לאסור באותו סימן. וביאר הכרתי והפלתי (בקונטרס פני נשר), דהוכרח לפרש כן כיון דרב חייא סתמא תני לעיל (עמוד א') "כל עוף הבא בסימן אחד טהור לפי שאינו דומה לנשר", משמע בכל הסימנים, דאילו היו בקיאים בסימן החדש, לא הוה ליה למימר, אלא דעוף הבא באותו סימן צריך נשר להתירו, ומדתני סתמא, משמע דמספקא ליה מהו הסימן החדש, שצריך ללמדו מנשר.

(יט) רש"י ד"ה לקרבן, בתוה"ד, ואית דגרסי וכו' ולא יתכן וכו' והלא כמה פעמים שנה בהם הכתוב וכו' אין לך עוף כשר אלא תורים ובני יונה. ותריך בצפנת פענח (פ"א ממאכלות אסורות הי"ז), דאיירי הכא בקרבנות דבני נח, דשרו בכל בהמה חיה ועוף הטהורים, כדאיתא בובחים (קטו: קטז). ומשום הכי קאמר, דבעינן ד' סימנים, ואתי לרבווי תרנגולין והדומה להם, אבל טמאים ממש, פסולים אף להם.

(כ) תוס' ד"ה מכדי כ"ד עופות וכו', בתוה"ד, ואם תאמר והא אכתי איצטריך נשר וכו' דהא השתא בתלתא לא אכלינן וכו'. הקשה המלא הרועים, מתחילה היאך סברי דנילף מקל וחומר, הא הווי ב' כתובים הבאים כאחד דהיינו כל י"ט עופות, ואי הוה עורב חד מינייהו ניחא, כמו שכתבו בהמשך דבריהם. וכן הקשה המהרש"א. ועוד הקשה, דמדאיצטריך עורב, שמע מינה דלא ילפינן מינייהו דבחד סימן אסור, ולא נילף קל וחומר מכל הנך י"ט, וכדאמרה הגמ'. וביאר, דהשתא קשיא לנו משום דסברי דבקל וחומר מצינן שפיר למילף מב' כתובין. ומה שתירצו דאי הוה האי סימנא בעורב ניחא, היינו, משום דאי גלי לן רחמנא דלא נילף לא ילפינן, וכיון דכתיב קרא בעורב דאסור, אף על גב דאית ליה האי סימנא דהוה ילפינן ליה בהאי קל וחומר, שמע מינה דגלי רחמנא דלא נילף הכי, וכדאמרינן בגמרא, דמדאיצטריך קרא דפרס ועזניה, גלי רחמנא דלא נילף מעורב דאסור בב' סימנים, דאם כן, איכא למימר השתא ב' סימנים וכו', וכן מאי דקאמרינן דמדכתב עורב שמע מינה דלא ילפינן מכל י"ט לאסור בב' סימנים, כולהו משום "גלי רחמנא" נינהו, ובתירוץ שני שכתבו, ובלאו הכי וכו', חזרו בהם וסברי, דאף בקל וחומר לא מצינן למילף מב' כתובים.

יתירה וכו' בשם רבינו תם]. ולפי זה, הא דאיתא לעיל (סא:), דג' סימני הדרי בכלהו כ' עופות וסימן רביעי ישנו בפרס או בעזניה האי סימן רביעי היינו שאינו דורס. והקשה בחידושי הרמב"ן, דאם כן, אפילו לא נחשבה קרקבנו נקלף, מכל מקום טהור הוא, דהא אינו דורס, ואין לך בכל עופות טמאים שאינן דורסין ויש להם עוד סימן בגופם. וכן הקשה בחידושי הרשב"א לעיל (סא:).

(ג) גמ', דרש מרימר תרנגולתא דאגמא אסירא חזיוה דדרסה ואכלה. ופירש רש"י ד"ה חזיוה דדרסה ואכלה, דהיו מחזיקין אותה בטהורה ולאחר זמן ראוה שדורסת. והקשה הט"ז (יורה דעה סימן פב סק"ד), הא אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידיהם של צדיקים כדאיתא לעיל (ה:). ותירץ, לפי מה שכתבו התוס' (שם) ד"ה צדיקים, דדוקא אם אוכל הצדיק עצמו, אבל היכא שרק מורה לאחרים, לא אמרינן הכי, והכא נמי רק לאחרים היו מורים להתיירא, אבל הם לא היו אוכלים. עוד תירץ היעב"ץ בספר זמרת הארץ (על פרק שירה), דבאמת תרנגולתא דאגמא טהורה, אלא כיון שראוה פעם אחת דורסת, [נמה שלא היה סיבה לאסור על פי דין] חששו על כל מינה, ואסרוה לדורות.

(יד) רש"י ד"ה חזיוה דדרסה ואכלה, בתוה"ד, ומתוך שאין אנו בקיאים בהן נראה לי דעוף הבא לפנינו חיישינן שמא ידרוס וכו'. כתב בניאור הגר"א (יורה דעה סימן פב סק"ז), דדוקא לשיטתו דבעינן ד' סימנים שידוע גם כן שאינו דורס, ובדורס אין אנו בקיאים. וכמו שכתב לקמן סה. ד"ה הכי גרסינן. אבל לשיטת התוס' לעיל (סא:). ד"ה כל עוף הדורס טמא, דכל שיש לו ג' סימנים בודאי טהור, בידוע שאינו דורס, אין לחוש.

(טו) תוס' ד"ה תרנגולתא דאגמא וכו', אין לפרש שהנקבה מותרת והזכר אסור דכל היוצא מן הטהור טהור. אמנם התוס' בנדה (ג:). ד"ה תרנגולתא דאגמא כתבו, דהזכר אסור ואין להתירו מטעם היוצא מן הטהור, שהרי האם לא ילדה האפרוח אלא ביצים הטילה, והאפרוח מעפרא קגדיל ונאסר ממילא משום סימני טומאה. וביאר הקובץ שמועות (באות כז), דפליגי, מה ענין היתר העוף והבהמה בסימנים, דתוס' הכא סברי דהוא סימן על המין, והיוצא ממין טהור נמי טהור הוא, ומה לי שיצא מן הביצה, הרי הביצה ממין טהור הוא בודאי, אבל התוס' בנדה סברי, דהסימנים גופם הם המתירים את העוף או הבהמה, וממילא אם לזכר אין סימנים, יש לטמאו.

(טז) גמ', מרדו זגיד ואכיל שרי סגיד ואכיל אסור וכו'. פירש רש"י ד"ה מרדו זגיד ואכיל, שם עוף אחד וכן כולם שם עופות הן. כתב התפארת יעקב, דמשמע מדבריו, דשם העוף "מרדו זגיד ואכיל", וכן אידך, "מרדו סגיד ואכיל". אמנם בפשוטו היה אפשר לפרש דקאי א"מרדו" דאירינן ביה בשמונה ספקות, וקאמר, דדוקא סגיד ואכיל הוא דאיכא לספוקי, אבל זגיד ואכיל ודאי שרי. [ולפי זה יש להעיר, מהו "זגיד ואכיל". ולכאורה יש לומר, ד"סגיד", היינו שמשתחוה על ברכיו כדי לאכול, וזגיד, היינו שכופף קומתו, בלי לקפל את רגליו]. אלא שהקשה, דלפי מה שפירש רש"י לעיל (נט:). במתניתין ד"ה הדורס. "סגיד ואכיל" פחות קרוב לדריסה מ"זגיד ואכיל", מדאינו מגביה בידו מה שאוכל.

דף סג ע"א

(א) גמ', ר' יוחנן כי הוה חזי שלך אמר משפטיך תהום רבה ונמלה אמר צדקתך כהרי א-ל. עיין מה שפירש רש"י בד"ה ומשפטיך וד"ה תהום רבה בלישנא אחרת, דקאי אמונותיהם דנמלה ושלך, דנמלה מצוין לה ושלך צריך לטרוח עד תהום רבה. וכתב מהרש"א (חידושי אגדות), דאפשר עוד לפרש, הא דכתיב בנמלה "כהרי א-ל", ובשלך "תהום רבה", דצדקת הנמלה נגלה ומפורסם כהרים הגבוהים, וכדכתיב, "לך אל נמלה עצל וגוי

מצורע, הוא דוקא סנונית לבנה דאמרינן בסוגיין, דליכא עוד דרור בטהורים. והקשה עליו, דאם כן, למר זוטרא דאמר בדירוקא כרסה דברי הכל אסור, ורבי אליעזר אסור אפילו בחיורא, לרבי אליעזר לא משכחת לה צפור דרור טהורה, ומי היא הצפור האמורה בתורה.

(ו) גמ', וזו היא סנונית לבנה שנחלקו בה רבי אליעזר וחכמים וכו'. עיין לעיל באות ב ובאות ג, דלשיטת כסף משנה (פ"א ממאכלות אסורות הי"ד) לא פליגי חכמים אדרבי אליעזר ברוזיר, והקשה (שם), דאם כן מנלן דפליגי בסנונית, דהא אין להוכיח ממאי דאמרי "והלא אנשי גליל אוכלין אותה". וכתב, דקבלה היתה בידם דפליגי, ולא מכח מתניתא דייק.

(ז) תוס' ד"ה אמר רחבה אמר רבי יהודה, בתוה"ד, ויש מפרשים וכו'. וברש"י בברכות (לג:). ד"ה כרחבה, וכן בביצה (יא:). ד"ה ורחבא אמר רבי יהודה הקשה עוד, דרחבה אמורא היה, ולא היה בדורו דרבי יהודה התנא כלל. ועוד, דבסוגיא דברכות בעינן למימר, דרחבה דייק וגמר שמעתתא מפומא דרביה, ומשום הכי נקטינן כוותיה, ואם כן הא אין מוכח מכאן אלא דדייק ספיקא דגברי, אבל לא מוכח דדייק שמעתתא.

דף סב ע"ב

(ח) רש"י ד"ה פוסלין מי חטאת, בתוה"ד, אלא מגביהין פיהן לאחר שקולטות את המים וכו' והרי הן כמים שנעשית בהן מלאכה. וכן פירש לעיל (ט:). ד"ה אם יכולה. אמנם בגיטין (פו:). בד"ה מפני שמוצצת פירש, דהמים שבפיהן כבר בטלו מתורת מי חטאת. ונשמא כונתו נמי כדהכא, דמשום מלאכה בטלו מתורת מי חטאת (א.י.ג.). והקשו עליו התוס' (שם) ד"ה אם יכולה חולדה לשתות, וכי מה שייכא מלאכה בשתייה. ופירשו, דאי קודם קידוש פסולים משום דאין חיותן בכלי, ואי לאחר קידוש פוסל משום רוק היוצא מפיהם שמתערב במים. וכן פירש הר"ש בפרה (פ"ט מ"ג). והבית יוסף (אורח חיים סימן קס ד) כתב ליישב דברי רש"י, דשאני מי חטאת שהחמירו בהם בכמה דברים הילכך במעשה זוטא כי האי חשיב עשיית מלאכה, אבל לנטילת ידיים לא חשיב עשיית מלאכה. ועיין עוד בתפארת ישראל בפרה (שם אות יט) דמפרש משום היסח הדעת.

(ט) גמ', רבא אמר הני כופשני צוצוינו באתרייהו סתמא קרי להו. עיין ברש"י ד"ה אזוב יון שכתב, דהמקשן סבר ד"צוצוינו" שם לווי הוא ולא על שם מקומן. ומשמע, דהא דאמר רבא, "באתרייהו סתמא קרי להו" היינו, דכיון שנקראו על שם מקומן, לא חשיב שם לווי. והקשה הרש"ש, דאזוב יון ורומי וכוחלי נמי על שם מקומן נקראו, כמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות (נגעים פ"ד מ"ט), ואפילו הכי חשיבי שם לווי. ועיקר תירוץ רבא הוא, דבאתרייהו, סתמא קרי להו, ומשום הכי לא חשיב שם לווי.

(י) תוס' ד"ה כרוי דבי חילפי, בתוה"ד, דכולה שמעתין בעופות איירי. תירץ הרש"ש, דנקט להאי מימרא משום דנקט כל מימרי דרב יהודה.

(יא) בא"ד, ועוד אי בחגבים טמאים איירי פשיטא דלקי וכו'. ועיין ברש"י ד"ה ומלקינן עלייהו משום שרץ העוף, שכתב, דלאו ספק נינהו אלא ודאי טמאים. וכתב התפארת יעקב, דכוונתו לבאר החידוש בהאי מימרא, ולפי זה מיושבת קושיית התוס'.

(יב) רש"י ד"ה והני קורקבנן נקלף בסכינא, ושאר שלשת הסימנים מבוררים בהן וכו' ובספק שאר עופות טמאין שיש להם שלשה סימנים. ובתוס' ד"ה מאי ספקייהו דקדקו מדבריו, דג' סימנים של טהרה של י"ט עופות היינו אצבע יתירה וזפק ואינו דורס. אמנם עיין ברש"י לקמן (סה:). ד"ה הכי גרסינן, דכתב, דהא דקתני בסיפא דמתניתין לעיל (נט:). כל שיש לו ג' סימנים טהור, ארישא סמין, דקתני דהדורס ודאי טמא, ואתא למימר, דאם אינו דורס וגם יש לו ג' סימנים, טהור. [נדל"א כתוס' לעיל (סא:). ד"ה כל שיש לו אצבע

דגבי שאר עופת טמאים מספקא לן לעיל (נג). אם דורסים לעשות טריפה, ובמתניתין **לעיל** (נט). קתני, "כל עוף הדורס טמא", דמשמע, דסתמא דורסים [ועיין בתוס' (שם) ד"ה שאר עופות טמאים], וכתב, דכולם הורגים בצפורן, מיהו יש מהם שהורגים על ידי ארס, דמטריף על ידי שמנקב את בני המעיים. (א.י.ג.).

(ח) בא"ד, ואינו וכו' וקורא טהור הוא כדמוכח לקמן וכו'. אמנם הרש"ש לקמן (קמ): הוכיח דודאי איכא אף "קורא" שהוא טמא, עיין שם.

(ט) גמ', אי הכי עשרין ושית הוו. הקשה הרש"ש, למאי דסלקא דעתיה השתא, לפרוך "כ"ז הוו", דהא במשנה תורה כתיב נמי "למינה" על דיה. ותירץ, דאף דאיה ודיה תרתי אינון, מכל מקום "למינהו" דכתיב בדיה, מרבה חדא, דהוא מינא דדיה ודידה, וכמו שכתבו התוס' בפסחים (לה). ד"ה כוסמין ובמנחות (ע). ד"ה תנא כוסמין, דכוסמין מין חיטים ומין שעורים.

דף סג ע"ב

(י) גמ', אמר אביי כשם שראה וראה אחת היא כך וכו' מאי שנא הכא דכתיב למינה אאיה ומ"ש התם דכתיב למינה אדיה. פירש רש"י ד"ה ומאי שנא התם, וגרעה למינה דאיה. והקשה הרש"ש לעיל (בעמוד א'), דאם כן עיקר הקושיא, אמאי גרעה "למינה" באיה, חסר מן הספר. ומשום הכי פירש, דהא לא קשיא, דיש לומר ד"למינה" דכתיב בדיה, מרבי מין אחד שהוא גם מין איה וגם מין דיה, וכמו שכתבו התוס' בפסחים (לה). ד"ה כוסמין ובמנחות (ע). ד"ה תנא כוסמין, דכוסמין, מין חיטים ומין שעורים, ולא פריך אלא דאי תימא תרתי נינהו, אתרוייהו הוה ליה למיכתב "למינה".

(יא) גמ', מדראה היינו איה מכלל וכו'. פירש רש"י ד"ה שמע מינה וכו', דהני פירכי בעלמא מיפריך מקמי דאמרינן ופליגא אדרב חסדא. אמנם הרש"ש כתב, דשפיר יש לפרש דמהנהו פרכי מוכיח הא דפליגא אדרב חסדא דאמר כ"ד עופות, דכיון דבעינן למימר דדאה לאו היינו איה וכו', אם כן בציר לן מכ"ד. והקשה, דאכתי הא איכא "למינה" בדיה, דמרבי. ותירץ, ד"למינה" מרבי חד שהוא גם לאיה וגם לדיה, וכדלעיל בעמוד א' אות י'.

(יב) תוס' ד"ה למה לי למיכתב איה ודיה, הכי נמי הוה מצי למינקט מראה ודאה וכו'. כתב המהרש"א, דיש ליישב עוד, דלא קשיא ליה אלא "מאיה ודיה" דכתיבי אהדי במשנה תורה בחד קרא, וקרא אותה בבי שמות, אבל מ"דאה וראה" דלא כתיבי בחד דוכתא, לא קשיא ליה.

(יג) גמ', עוף טהור נאכל במסורת. כתב הש"ך (יורה דעה סימן פב סק"ו), דבגוונא דיש מסורת, שוב אין צריך לבדוק אחר שום סימן [דודאי בדקו אותו הראשונים, או שהיו בקיאים בכ"ד עופות].

(יד) גמ', שם. כתב הים של שלמה (בפירקין סימן קטו), דאף שנאכל במסורת, אם רואין אנו בו שדורס או יש בו סימני דריסה [המבוארים לקמן (סה)], אסור, דאיגלאי שהמסורת היתה בטעות. וכתב עוד, דמכל מקום (לדעת התוס' לעיל (סא). ד"ה כל עוף הדורס טמא), אם יש לו ג' סימני טהרה זפק קורקבן ואצבע יתירה, מוכח, דאינו דורס ומותר, ומה שראינוהו דורס, שינוי הוא, כדאשכחן גבי ארי שלפעמים משנה מנהגו וטורף, כדאיתא בבא קמא (טז):

(טו) גמ', שם. כתב המגיד משנה (פ"א ממאכלות אסורות הט"ו) בשם הרשב"א (בתורת הבית הקצר בית שלישי שער ראשון), דאם יש מקומות שאוכלים ויש מקומות שאין אוכלים נאכל, דסומכין על המקום שנהגו בו היתר, אמנם אותו מקום שנהגו בו איסור, אסורים, שאני אומר, מותרין, אלא שנהגו בהן איסור מחמת עופות טמאים דומין להם הנמצאים באותם מקומות. ועיין באות הבאה.

(טז) גמ', שם. עיין באות הקודמת. וכתב הרא"ש (סימן ט), שאם יצא ממקום

תכין בקיץ לחמה" (משלי ו, ו, ח), אבל משפט השלך במקום סתר, בתהום רבה. ועיין בספר בניהו, דביאר על פי המדרש רבה (דברים ה, ב), דהנמלה כל מאכלה במשך כל ימי חייה פחות מחיטה, והקדוש ברוך הוא נתן בטבעה לאסוף חיטין הרבה בחור שלה. וזהו ביאור "צדקתך כהררי אל", דהיינו, "צדקתך" שהוא שפע הטוב שאתה משפיע בעולמך, עצום ורב "כהררי אל", כמו הרים הגבוהים שגובהם רב ועצום, אף שאין העולם צריך לשיעור גובה זה.

(ב) גמ', תנשמת באות שבעופות או אינו אלא באות שבשרצים. הקשה התפארת יעקב, היאך סלקא דעתיה דבפרשת עופות איירי בשרץ, וכן איפכא, בעוף בפרשת שרצים. וביאר, דהנך תרתי הוי בהו מעין שרץ ומעין עוף, וסלקא דעתך דרק בחד איירי קרא, כאן חייב עליו משום עוף טמא, וכאן הזהיר על טומאתו, קא משמע לן בדין "דבר הלמד מענינו" דהכא איירי בשל שרצים דוקא, והכא בשל עופות דוקא. והרא"ם (ויקרא פ"א יח) כתב על פי דברי הגמ' כאן, דתנשמת הוא שקורין קלב"א שורייץ, ודומה לעכבר ופורחת בלילה. ותנשמת האמורה בשרצים דומה לה, ואין לה עינים וקורין לה טלפ"א [וכן פירש רש"י בפירוש התורה (שם פסוק ל)]. כלומר, ונכתבה תנשמת בעוף ובשרץ השורץ על הארץ, מפני שהם דומין.

(ג) גמ', כיון שבא רחם באו רחמים לעולם וכו' וגמירי דאי יתיב אארעא ושריק אתא משיחא. פירש רש"י ד"ה רחמים, מטר. וכתב המהרש"א (חדושי אגדות), דאפשר דהא דבא מטר שהוא בטבע, אותו עוף יודע מתי יבואו גשמים, ומבשר זאת בשריקתו, וחכמים ידעו זאת, על ידי שראו כן כמה פעמים, אבל הא דאתא משיחא בדיתב אארעא ושריק, ודאי אינו בטבע אלא בנס, ומשום הכי קאמר, "וגמירי".

(ד) גמ', והא ההוא דיתב בי כרבא וכו'. פירש רש"י ד"ה בי כרבא, חרישה. וביאר בספר בניהו, דמה שהוצרך להזכיר שישב על החרישה, כדי ללמד עליו זכות, דסבר, דמקום החרישה לא חשיב דיתב אארעא, כיון שנעשית בידי אדם, וחשיב דיתב אמדי. ועוד עיין באות הבאה.

(ה) גמ', אתא גלל אפסקיה למוחיה וכו'. הקשה המהרש"א (חדושי אגדות), מאי סלקא דעתיה דמקשה, פשיטא דההוא ביידיא הוה, דהא חזינן דלא שרק כהוגן שהרי נענש ואפסקיה למוחיה וכו'. ותירץ דהכי פריך, דהא חזינן דאף דשרק על הארץ אתא גשם, והיינו כיון שעמד בי כרבא ורמז בשריקתו שהמטר יבא על החרישה הצריכה לו, וכן היה שבא המטר והרעם שבא עמו הביא גלל ואפסקיה למוחיה, והיינו משום דלא עשה כדרכו ליתב אמדי אלא אקרקע, אמנם מכל מקום חזינן דאף שיושב על הארץ אתא מיטרא ולא משיחא. ומשני, "ההוא ביידיא הוה", דהיינו דלא אתי מיטרא משום שריקתו, כיון שהיה על הארץ ולא שרק על המטר אלא על משיחא, ומשום דביידיא הוה שלא היה עדיין זמן משיחא, אתא מטר והגלל בתוכו לאפסוקי מוחיה לעונשו על שרקו.

(ו) גמ', תנו רבנן עורב זה עורב וכו' למינו וכו'. עיין במסורת הש"ס שכתב בשם המהרש"ל את גירסת הרי"ף. אמנם ברי"ף שלפנינו ליתא. ועוד הקשה הרש"ש על מה שמסיים שם, "למינהו להביא סנונית לבנה", ד"למינהו", לא נזכר גבי עורב אלא בנץ. ולעיל (סב). נמי היתה הגירסא כן, והגיה המהרש"ל "למינו".

(ז) [תוס' ד"ה נץ, בתוה"ד, דהא נץ אינו דורס. ואף דתנן לעיל (מב). להדיא "דרוסת הנץ" אלמא דנץ דריס. לכאורה דורס דהתם היינו שבפעולתו עושה טריפה ד"דרוסה" בעופות, שבא על ידי ארס ולא על ידי נקיבה גרידא, אבל "דריסה" דסוגיין, שהוא צורת האכילה, בין לפירוש רש"י לעיל (נט). ד"ה הדורס ולעיל (סב). ד"ה הני מילי דלא דריס, וגם לתוס' לעיל (סא). ד"ה הדורס, שמורה על היות העוף טמא, וכעין מה שהעיר הר"ן (כ: מדפי הרי"ף)

ביצים] דג טהור מטיל ביצים, דהכא קתני, דאיכא ביצים לדג טמא, מדצריך בדיקה, ומשני, תני "כך סימני קרבי דגים", והרי"ף פסק כהאי מאן דאמר, ומשום הכי גרס "קרבי". אמנם הרמב"ם (פ"ג ממאכלות אסורות ה"כ) פסק כמאן דאמר דג טמא נמי מטיל ביצים.

ב) גמ', ולבדוק בחלמון וחלבון וכו' אלא סימנים לאו דאורייתא. הא דלא משני דבעי תרויהו, ביאר **בחיודושי הרשב"א**, דמלישנא דברייתא דמפליג להו בתרי בבי, משמע טפי, דבחד סימן סגי לאכשורינהו.

ג) גמ', והתניא אין מוכרין ביצת טרפה וכו' אלא א"כ טרופה בקערה וכו' לפיכך אין לוקחין מהם וכו'. פירש רש"י ד"ה אין מוכרין ביצת, לפיכך הואיל ומותר למכור להם ביצת טרופה בקערה אין לוקחין ביצים טרופות דלמא דטרפה הואי וזבנה ישראל ניהליה. והקשה הר"ן (כב. מדפי הרי"ף), הא בלאו האי טעמא נמי אסור ליקח מהגוי ביצת טרופה, דהא ליכא סימנים, ובכהאי גוונא אין סומכין עליהם אפילו כשאומר של עוף פלוני הם, כמו שפירש רש"י בד"ה אבל ראש אחד כד. ותירץ בשם רבינו יצחק, דליקח מהם ודאי אסור מטעמא דאין יכול לבדוק בסימנים, וברייתא איפכא קאמר, דמותר למכור ביצים טרופות משום דליכא למיחש שיקחו ממנו ישראל, מדלא יוכלו לבדוק בסימנים. אמנם העיר, דלשון "לפיכך" וכו' לא משמע הכי. ועיין מה שכתב עוד בשם אחרים ודחאם. וכתב דלפי מה שפירש לעיל (עיין בעמוד הקודם אות כ), דדווקא במקום דשכיחי עופות טמאין בעינן שיאמר הגוי "של עוף פלוני וטהור הוא", אבל היכא דלא שכיחי אינו צריך משום סמכינן ארובא, ומשום הכי ניהא דדווקא משום שהתירו למכור להם ביצים אסור ללוקחה מהם, אף דמדינא מותר. ודלא כרש"י בד"ה אבל ראש, דפירש דאף בהאי גוונא בעינן לסימנים, ועיין לקמן אות י.

ד) גמ', דאיכא דעורבא דדמי לדיונה. כתב **בחיודושי הרשב"א** בשם איכא דמפרשי, דדוקא קאמר, דקים להו לרבנן דליכא טמא דדמיא לטהור, אלא עורב דדמי לדיונה. והקשה עליהם דהא סתמא קתני בברייתא, דחלמון מבפנים וחלבון מבחוץ, איכא דטהורה ואיכא דטמאה ומשום הכי אי אמר לך של עוף פלוני טהור, ליכא למסמך עליה, ומשמע, בין שאומר דיונה היא או דתרנגולתא היא. ועוד, דאם כן כל ביצים צריכים להיות ניקחים בסתם חוץ משל יונה, כיון דדוקא גבה איכא למיחש. ועוד, דאכתי איכא למיבדק בשמונה ספיקות בסימני ביצים, דהא לאו ספיקי דעורב ניהו, דבעורב היו מכירים כדאייתא לעיל (סג.), וגם בסימנין היו מכירין, כדאייתא לעיל (סב.). ומשום הכי פירש, דהא דנקט יונה ועורב, משום דבהנהו קים להו דדומין, אמנם בשאר מינים היו מסופקין, משום דאיכא למיחש דכיון דאיכא חד דדמי איכא נמי עוד מינים דדמו, או לא, ומשום הכי, דכולהו בעי למימר "של עוף פלוני טהור".

ה) גמ', שם. הקשה **בחיודושי הרשב"א**, אמאי סמכינן על הגוי באמר "של עוף פלוני טהור", הא אכתי איכא עורבא דדמי לדיונה, ודלמא דעורבא הוא. ותירץ, דהגוי מירתת דלמא יהיב ישראל דעתיה ומקיף את הביצת לביצת יונה ומכיר.

ו) רש"י ד"ה אבל ראש אחד כד, בתוה"ד, שיעתא הוו הנך סימנים וכו' אי אמר לך של עוף פלוני טהור סמוך עליה וכו' ואי לא לא תסמוך עליה. אבל הר"ן (כב. מדפי הרי"ף) כתב, דבאומר הגוי "של עוף פלוני טהור הוא", נאמן אפילו בלא בדיקת הסימנים משום דלית ליה לאשתמוטי.

ז) תוס' ד"ה סימנים לאו דאורייתא, אומר ר"ת דדוקא סימני ביצים משום דאיכא דעורב דדמו לדיונה אבל סימני עוברי דגים דאורייתא יש לסמוך עליהם וכו'. וביאר **בחיודושי הרשב"א**, דגבי דגים קים להו דליכא מין טמא דדומה לטהור כלל, והא דקתני בברייתא, כסימני ביצים כך סימני דגים, הכי קאמר, כסימני ביצים, שאם טמא טמא בודאי, ובטהור תולין, כך סימני דגים,

שאינ מסורת, והלך למקום שיש מסורת, יכול לאוכלו שם, ואין כאן משום חומרי מקום שיצא משם [כדאייתא בפסחים (ג.)], דמה שנהגו לאסור לא היה משום שידעו שהוא עוף טמא, אלא משום שלא קיבלו בו מסורת היתר מאבותיהם, ואלו שאומרים שקבלו בו מאבותיהם מסורת היתר ראוי לסמוך על קבלתם. וכתב רבינו ירוחם (נתיב ט"ז חלק ה אות כא), דהוא הדין להיפך, בגוונא שיצא ממקום שיש מסורת למקום שאין מסורת, נמי מותר לאכלו, וליתא לדינא דחומרי המקום שהלך לשם, וכדלעיל.

יז) גמ', שם. ובשולחן ערוך (יורה דעה סימן פב סעיף ה) כתב, אם שאר מקומות שאין להם מסורת יכולים לאכלו על סמך מקום שיש להם מסורת, יש מי שאוסר ויש מי שמתיר. ויש לחוש לדברי האוסר. וכתב הש"ך (סקי"א), **דבבית יוסף** לאחר שהביא את דברי הרא"ש (שהובא באות הקודמת) הביא את דברי הרשב"א שהבאו לעיל באות ט"ז ודעתו שחלק על הרא"ש. אמנם דעת הש"ך דהרשב"א לא איירי אלא במקומות שנהגו בו איסור להדיא, אבל מקומות שאין להם מסורת, יכולים לסמוך ולאכול, כדברי הרא"ש ולא פליגי. והוסיף, דאף לסברת המחבר למאן דאסר, בגוונא דאדם יוצא ממקום שנהגים היתר למקום שנהגין איסור בודאי מותר לאכול, אף דאין דעתו לחזור, ודלא כלבוש שאוסר. דכיוון שאין אנו יודעים בודאי טעם האוסרים, אלא דחיישינן שמא נהגו איסור מימי קדם שהיו עופות טמאים דומים לאלו, או שמא לא קבלו בו היתר, והלכך נהי דאין להתיר להן לשנות מנהגן, מכל מקום אין לאסור לאותו אדם שהוא ממקום שנהגים בו היתר ומקובל בהיתר. ועיין שם שהאר"ך.

יח) גמ', אלא לאו שמע מינה רבו צייד. כתב הש"ך (יורה דעה סימן פב סק"א) בשם הים של שלמה (בפירקין סימן קטו), דמכל מקום אם תלמיד חכם מעיד על עוף שמקובל הוא שטהור, נאמן, ובפרט האידינא, שאין לנו צייד אלא מסורת.

יט) גמ', ת"ר לוקחין ביצים מן העוברי כוכבים וכו' לא משום נבלות ולא משום טרפות. ביאר הר"ן (כא: מדפי הרי"ף), משום דסמכינן ארובא, ובכל מקום שיהיה, אין רובן נבילות וטריות.

כ) גמ', לוקחין ביצים וכו' באומר של עוף פלוני טהור. כתב הר"ן (כא: מדפי הרי"ף) בשם איכא מאן דאמר, דאפילו ישראל שאינו מוחזק בכשרות בעינן דלימא הכי. אבל בשם הרמב"ן הביא, דבהאי גוונא, אפילו לא אמר "של עוף פלוני" סגי, מהא דאייתא בעבודה זרה (מ:): גבי דגים, דבאומר אני מלחתי מהימן, הכי נמי בדאמר דחזנהו דמעוף טהור קאתו שרי, ומיהו דוקא בדלא חשיד דספי איסורא.

כא) תוס' ד"ה ודלמא דעוף, ואם תאמר כיון דעופות טהורים הוו רובא וכו'. ותירץ **בחיודושי הרמב"ן**, דאמרינן סמוך מיעוטא דנבילות וטריות לטמאים, והוה להו רובא, אי נמי מחצה על מחצה, ואסור. [כדאייתא ביבמות (קטו.)]. והקשה עליו **בחיודושי הרשב"א**, דאם כן הוה ליה למימר, "ודלמא אסורות ניהו", דכולל נבילות וטריות, ועוף טמא. אמנם השתא דקאמר "עוף טמא", אין בכללו נבילות וטריות. והר"ן (כא: מדפי הרי"ף) הוסיף לתרץ, דברייתא קתני "לוקחין ביצים מכל מקום", דמשמע, דאפילו במקומות הסמוכים למדבר, ששם מצוין עופות טמאים, מותר, ומשום הכי פריך "ודלמא דעוף טמא ניהו".

דף סד ע"א

א) גמ', אלא אימא כך סימני עוברי דגים. פירש רש"י ד"ה עוברי דגים, ביצי הדגים כמות שהן מחוברים יחד. אבל הרי"ף (כא: מדפי הרי"ף) והרא"ש (סימן סא) גורסים, "כך סימני קרבי דגים". וביאר הר"ן (שם), משום דבעבודה זרה (מ:): פריך מהך ברייתא למאן דאמר התם, דג טמא משריץ [ואינו מטיל

שם טמא טמא, ואם טהור טהור.

(ח) בא"ד, שם. אבל הרי"ף (כא: מדפי הרי"ף) הביא דברי ר' זירא דסוגיין דסימנים לאו דאורייתא, ובעבודה זרה (יו: מדפי הרי"ף) לא הביא שינויא דרבינא דהתם דאיירי בדנימוחו. ודקדקו בחידושי הרשב"א והר"ן (הכא כב. מדפי הרי"ף) מדבריו, דסבירא ליה, דהסוגיות פליגי אהדדי, ולר' זירא דסוגיין, אף סימני דגים לאו דאורייתא, ואיהו פוסק כסוגיין, משום דאיתמרה בדוכתה.

(ט) בא"ד, ומה שאנו לוקחים ביצים מן העובדי כוכבים וכו' אנו סומכין על רוב ביצים וכו' דשל עופות טהורים. וכן פסק השולחן ערוך (יורה דעה סימן פו סעיף ב). וכתב הרמ"א, דדוקא בביצים השכיחים, דהיינו ביצת תרנגולת ואווזה וכיוצא בהן, אבל בביצים דלא שכיחי יותר מדעוף טמא, בעינן נמי האידנא בדיקה בסימנים, ונאמנות ד"עוף פלוני טהור".

(י) בא"ד, ומה שאנו לוקחים מן העובדי כוכבים מה שנילושו בביצים לא חיישינן וכו'. הקשה הר"ן (כד. מדפי הרי"ף), אם כן, היכי שרי למכור לגוי ביצת טריפה טרופה בקערה, ליחוש דלמא ילוש אותם בעיסה ומוזבין לה לישראל. וכתב, דאפשר דלכולי האי לא חיישינן. ועיין במהר"ם שוף שהביא מהסמ"ק דהאידנא שנהגו היתר בפת עובדי כוכבים, אין מוכרין להם ביצים טרופות.

(יא) רש"י ד"ה שורץ על הארץ, ואי וכו' ה"א משום עוף טמא הוא דאסירא ובעי לאתרוי ביה משום שרץ העוף ואי אתרו ביה משום שרץ הארץ לא לקי. העיר הרש"ש, דאזהרת עוף טמא נפקא לן מ"ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו שקץ הם" (ויקרא יא יג) ואזהרת שרץ העוף דכתיב שם (בפסוק כ) פירש רש"י (שם) דלא אתא לאזהורי אלא על הרוחשים על הארץ, דהיינו דאין התראתם מחד קרא. ועיין מה שהעיר עוד.

(יב) גא"ד, ואי אתרו ביה משום שרץ הארץ לא לקי. היינו לשיטתו, שפירש בשבועות (כ: ד"ה ואזהרתיה מ"לא תשבעו בשמי לשקר", דהיינו דצריך להמתרה צריך להזכיר את הפסוק דמינייה נפקא האזהרה. אבל הרמב"ם (פי"ב מסנהדרין ה"ג) לא הזכיר בהתראה דצריך לומר לו את הלאו, אלא לומר לו שהיא עבירה. ולדידיה הנפקא מינה כאן, באם יתרה בו משום שרץ הארץ, לא לקי. (א.י.ג.).

(יג) תוס' ד"ה שאם ירקמה ואכלה וכו', בתוה"ד, משום דס"ד אמינא דאסירא משום דלא אשכח מידי דאתי מחי ושריא. מכאן דקדק בשו"ת חתם סופר (יורה דעה סימן יט) דלעובד כוכבים אסור, [למאן דלית ליה "ומי איכא מידי דלישראל שריא ולבני נח אסור", כדאיתא בתוס' לעיל (לג.) ד"ה אחד עובד כוכבים], דהא אסור לו אבר מן החי וליכא קרא למשרייה. והמנחת חינוך (מצוה תנב אות טו) כתב, דמכל מקום שרי, כיון דליכא נמי קרא גביה לאסור יוצא מן החי.

דף סד ע"ב

(יד) גמ', לרבות אפרוחין שלא נתפתחו עיניהם מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. כתב בחידושי הרשב"א בשם ספר התרומה, דמכל מקום אסור מן התורה משום נבלה, והא דאסמכוה רבנן אקרא ד"שרץ השורץ", שמא משום דאיתיה באפרוח טמא מן התורה, אסמכוה נמי בטהור.

(טו) גמ', שם. ועיין בביצה (ו:), דהיינו כרבי אליעזר בן יעקב, אבל רבנן פליגי עליה ושרו. ובחידושי הרשב"א (כאן) הביא, דיש מי שפוסק כר' אליעזר בן יעקב, משום דקיימא לן (בעירובין סב:), דמשנתו קב ונקי. אבל הרי"ף (כד: מדפי הרי"ף) והרמב"ם (פ"ג ממאכלות אסורות ה"י) פסקי כרבנן, והא דמשנתו קב ונקי, ביאר הרשב"א בשם בעל העיטור, דהיינו דוקא במתניתין ולא בברייתא.

(טז) גמ', גיעולי ביצים מותרות. פירש רש"י בד"ה גיעולי ביצים, ביצה טמאה שנתבשלה עם הטהורה. ולקמן (צח.). אמר הכי אביי, ופרכינן עליה מברייתא דאסרה, ומשני, דהתם בביצה שיש בה אפרוח. וכתב הטור (יורה דעה סימן פו) בשם ספר התרומה, דאשינויי לא סמכינן, ופסקינן דאסורים אפילו בגיעולים דטמאה וטהורה. וכן הביא הרשב"א בתורת הבית (בית ד שער א) בשמו. וכן פסק הרמ"א (יורה דעה סימן פו סעיף ו). אבל הרמב"ם (פט"ו ממאכלות אסורות ה"כ) פסק דמתריין. וכן פסק בשולחן ערוך (שם).

(יז) גמ', ביצים מוזרות נפש היפה תאכלם. פירש רש"י ד"ה ביצים מוזרות, שאינם של זכר ואין אפרוח קלוט בהם לעולם. וברש"י ד"ה נפש יפה תאכלם כתב, אף על פי שישבה עליהם תרנגולת ימים רבים. וכתב הר"ן (כב. מדפי הרי"ף), דלאו דוקא בדספנא מארעא, דהא קתני עלה בסיפא, נמצא עליה קורט דם, ובדספנא מארעא לא שייך כלל, ורש"י מילתא דשכיחא נקט, דאין בהם דם כלל, אבל הוא הדין בשל זכר, דזורק את הדם והשאר מותר. ועיין באות הבאה.

(יח) רש"י ד"ה והוא שנמצא על קשר שלה, הוא זרע של תרנגול הקשור בראש הכד של ביצה וכו'. כתב בחידושי המאירי, דברוב פעמים נמצא בראש הכד, אבל במיעוט, יתכן שיהיה בראש החד. ובבית יוסף (יורה דעה סימן סו) כתב, דטעות סופר נפל בכל הספרים, ומחלף "חד" ב"כד", וצריך לגרוס, "בראש החד של ביצה".

(יט) גמ', נמצא עליה קורט דם. כתב הר"ן (כב: מדפי הרי"ף), דארישא דביצים מוזרות קאי. וכתב הב"ח (יורה דעה סימן סו), דרבנותא אשמועינן, דאף דאיכא תרתי לריעותא, שהם מוזרות, ואית בהו נמי קורט דם, השאר מותר.

(כ) גמ', אמר רבי ירמיה והוא שנמצא על קשר שלה. פירש רש"י ד"ה והוא שנמצא הדם על הקשר שלה, דהיינו בקשר שבחלבון, אבל נמצא על חלמון שלה כולה אסורה כדמפרש לקמן. [והיינו כמילתיה דרב דוסתאי, דמחלק בין נמצא על החלבון לנמצא על החלמון]. אבל הר"ן (כב. מדפי הרי"ף) הביא בשם הגאונים, דרב דוסתאי פליג ארבי ירמיה, ולדידיה כולה מילתא תליא בנמצא על חלמון וחלבון, ולרבי ירמיה בנמצא על קשר ולא על הקשר, ומשום הכי, לר' דוסתאי, אם נמצא על החלבון, בין על הקשר ובין חוץ לקשר, זורק את הדם ואוכל את השאר, ובנמצא בחלמון אפילו חוץ לקשר, כול הביצה אסורה, דחיישינן דלמא דם ריקום הוא, ופשיט תיכלא בכולה. וכתב הר"ן, דהרי"ף (שם) נמי אית ליה כדבריהם, ומשום הכי לא הביא הא דרבי ירמיה, דמשמע ליה דהלכה כדוסתאי, מדשקלי ביה ותרצי ליה אביי ורב אשי. וכן דעת הרמב"ם (פ"ג ממאכלות אסורות ה"ט). אמנם בשם הרמ"ה כתב, דודאי אם נמצא בחלבון, אסיר טפי מחלמון, שהרי האפרוח נוצר מן החלבון ולא מן החלמון. והשלחן ערוך (יורה דעה סימן פו סעיף ג) פסק כר"ף. והרמ"א (שם) הביא להחמיר אף כרש"י בנמצא על קשר דחלבון ונתפשט שם. ועיין באות הבאה.

(כא) גמ', אמר ליה רב גביה מבי כתיב לרב אשי איפכא תני תנא קמיה דאביי ואביי הוא דתרצה ניהליה הכי. פירש רש"י ד"ה איפכא תני תנא, תנא אחד היה שונה אותה לפניו איפכא לא שנו אלא שנמצא על חלמון שלה. ואביי הוא דתירצה הכי, כדאמרינן לא שנו אלא שנמצא על חלבון שלה. אבל הר"ן (כב. מדפי הרי"ף) פירש בשם הרא"ה, דרב גביהא אתי למימר, דלעיקר, קיימא לן כדתנא קמיה דאביי, דנמצא בחלבון אסור ובחלמון מותר, דמן החלבון עיקר יצירת האפרוח, ולא מן החלמון, ואביי הוא דתירצה הכי איפכא כדאמרן, ואינו. והרמ"א (יורה דעה סו ג') פסק להחמיר כוותיה.

(כב) תוס' ד"ה גיעולי ביצים מותרות, בתוה"ד, ואתא לאשמועינן דלא חשיב אבר מן החי אף על פי שלא נגמרו לגמרי. וכתב בחידושי הרשב"א, דדוקא שאינן מעורות כבר בגידין, דאם מעורות בודאי הווי אבר מן החי.

הדרגת היוזמי

מסכת חולין דף סד - דף סה

כט אב - ל אב התשע"א

חגבים (סימן ט) לשיטת רבינו חננאל בעבודה זרה (לז): דאף בקרסוליו בעינן חופין את רובו. מאי קמיבעיא לן הכא רחבו או היקפו, והלא בקרסוליים לא שייך רוב היקפו, ואם כן הוא הדין בקרניים, הוה ליה לתנא לפלוגי בין קרניים וקרסוליים. ותיריך, דודאי דבעינן רוב רחבו, אלא דקמיבעיא לן אי בעינן נמי רוב היקפו, דנהי דבקרסוליים ודאי דלא בעינן, דהא לא שייך, אבל בקרנים איכא למבעי.

ז) גמ', אמר רב פפא הלכך בעינן רוב ארכו ובעינן רוב היקפו. בביאור הגר"א (יורה דעה סימן נו סק"ט) ביאר, דהיינו מספק, דכיון דאיכא פלוגתא פסקינן לחומרא. וכתב שם המגיה, דאינו מוכרח, דאפילו במילי דרבנן אמרינן הכי, כדאינתא בפסחים (קח), וביאר שם הר"ן (כג. מדפי הרי"ף), דאי נעבד לקולא, אמאי נקיל בהני יותר מהני, ואם נקל בתרוייהו, נמצא נעקר המצוה לגמרי, ומשום הכי עבדינן לתרוייהו.

ח) גמ', ת"ר אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן וכו' אשר לא כרעים וכו'. בפשטות קאי אקרצולים, וכדדריש ליה מקרא ד"כרעים", דהיינו קרצולים. אבל בחידושי הרא"ה כתב, דאף דקרא איירי בקרסוליים, הוא הדין לכנפיים, דאף דעכשיו אינם חופין את רובו כיון דעתידים לחפות שפיר. [וכן פסק הרמב"ם (פ"א ממאכלות אסורות הכ"ג)]. וביאר בקונטרס קרני חגבים (סימן ז), דלקמן (סו). גבי דגים נמי אמרינן כהאי גוונא דאין לו עכשיו [קשקשים], ועתיד לגדל לאחר זמן, מותר, וכן ביש לו ועתיד להשירן. כדילף לה בתורת כהנים (פרשת שמיני פרק ד פרשתא ג' אות יא), מקרא ד"במים", דאף דאין לו ביבשה שהשירן במים, מותר. [ועיינן עוד בתוס' בעבודה זרה (לט). ד"ה אין לן]. ואף דמהאי קרא ליכא למילף אלא בעתיד להשירן, ואם כן עתיד לגדל מנלן, ואין לומר דהלימוד דסגי ביש לו פעם אחת, בין עכשיו או לאחר זמן, דהא דרשינן ליה מ"במים", דאפילו אין לו אלא במים מותר, אבל עתיד לגדל לא שמעינן. אמנם יש לומר דהרמב"ם והרא"ה סברי דילפינן דגים מחגבים דסגי בכל שיש לו בזמן כל שהוא, ואם כן כל שכן דילפינן בחגבים גופייהו, כנפיים מקרסוליים, דאף דקרא כתיב בקרסוליים, הוא הדין לכנפיו חופין את רובו. ועוד עיין בחידושי המאירי שכתב, שבמינים אלו, אין כל סימנים אלו נבראים עמהם, ומגדלים אותם לאחר זמן.

ט) תוס' ד"ה רבי יוסי אומר, אומר היה הריב"ם דרבי יוסי מפרש מלתא דתנא קמא ולא פליג וכו'. והר"ן (כג. מדפי הרי"ף) דייק מהרי"ף שהביא למתניתין כצורתה ולא פירש כלום, דמשמע דרבנן פליגי עליה דרבי יוסי, ולא בעו שיהא שמו "חגב", ועיינן לקמן עמוד ב' אות יג.

דף סה ע"ב

ז) גמ', הבא ואין לו גבחת. פירש רש"י ד"ה שאין לו גבחת, שאין ראשו מרוט. משמע שמפרש גבחת היינו שראשו מרוט משערות. וכן פירש בחידושי המאירי. אבל בערוך (ערך גבח) פירש, שיש לו גבהות בשדרה שלו, כעין הגמל. [וה"א וחי' מתחלפות].

יא) רש"י ד"ה תלמוד לומר חרגול, בתוה"ד, ולהביא הכרספת והשחלנית והוא הדין לערצוביא ואי נמי היא היא וכו'. העיר הלב אריה, אמאי לא פירש כן לעיל בד"ה ת"ל סלעם שפירש אושכף, דהיא היא ומר קרי ליה הכי וכו', ואשהי ליה עד הכא.

יב) גמ', לא ראי ארבה כראי חרגול וכו' ולא ראי שניהם כראי סלעם וכו'. הקשה בחידושי הר"ן, דלהלן אמרינן בגמ' דסלעם אתי מארבה ומחרגול, ואם כן היאך אמרינן הכא ד"לא ראי שניהם כראי סלעם", דהיינו דאי כתב רחמנא שניהם לא אתי סלעם מינייהו. ומשום הכי גרס, "לא ראי ארבה כראי סלעם וכו' ולא ראי שניהם כראי חרגול וכו'". אמנם כתב ליישב גירסא דידן, דאתא למימר, דאדרבא כיון דסלעם ודאי אתי מינייהו, ואם כן מיותר

(כג) רש"י ד"ה נפש היפה תאכלם, שאינו איסטניס ואין דעתו קצה בהם וכו'. דקדק הש"ך (יורה דעה סימן סו סקט"ו), דלאיסטניס אסורים משום "בל תשקצו". וכמו שכתב באיסור והיתר (הארוך כלל מב דין ה). ותמה על הבית יוסף (שם) דדחה דברי הגאונים שכתבו כן, והקשה עליהם, דלא נמצא לדבריהם שורש בש"ס ולא ראינו לשום פוסק שיאמר כן, והא רש"י כאן כתב כן.

כד) גמ', וכי בת יש לה ליענה אלא אינו זו ביצה טמאה. בפירוש בעלי התוס' על התורה (דברים יד טו) פירשו, דהא דכתיב "בת היענה", משום דכשהיא גדולה בשרה קשה כעץ, ואינו ראוי לאכילה, אבל כשהיא קטנה ראוי, משום שהוא רך [והיינו "בת", כמו בן גמל (לעיל נט.)]. וכן פירשו שם הרא"ש והחזקוני. והקשה המהר"ן חיות, דהכא דרשינן מיניה מילתא אחריתא לאסור ביצתה.

דף סה ע"א

א) גמ', אמרי התם בשתי תיבות פסוק להו בשני שיטין לא פסיק להו וכו'. מכאן דקדק הר"ן (כב): לענין גיטין, דאין כותבין שם האיש ושם האשה בב' שיטין, אבל בשיטה אחת אפשר שפוסקין קצת שמות שסובלין כן, כגון כדרלעמר. וכן פסק בשלחן ערוך (אבן העזר סימן קכט סעיף לב). והרמ"א (שם) כתב, דאם כתב תיבה אחת לא הפסיד. וביאור הגר"א (שם סקנ"א) הביא ממהר"י אהסד (סימן קנח), דמדויק להאי דינא מבת היענה. והקשה עליו, דטפי הוי ליה להוכיח מכדרלעמר.

ב) גמ', יש לו אצבע יתירה זמק וקרקבנו נקלף בידוע שהוא טהור. פירש רש"י ד"ה הכי גרסינן, דארישא סמיך, ובעינן לכולהו סימנים. ועיין בתוס' לעיל (סא). ד"ה כל שיש לו אצבע יתירה וכו' שחלקו עליו. ועיין לעיל (סא): באות טז, שהובאו דברי הר"ר משה בר יוסף שהביאו הר"ן (כא: מדפי הרי"ף) ובחידושי הרשב"א (שם), דלכולהו י"ט עופות איכא חד סימן מאותם ג' סימנים, ולעורב ולמינו תרי, ולפרס ועוגיזה, חד מינייהו סימן החדש. ולדבריו, הא דאמרינן הכא דבג' סימנים טהור, אתי שפיר, דיצא מספק כל הטמאים, דליכא עוף טמא שיש לו ג' סימנים כלל.

ג) גמ', מותחין לו חוט של משיחה אם חולק את רגליו שתיים לכאן ושתיים לכאן טמא שלש לכאן ואחת לכאן טהור. כתב הר"ן (כב: מדפי הרי"ף), דכללא קמא דוקא, אבל כללא בתרא לאו דוקא, דבחולק ג' רגליו לכאן ואחת לכאן, יש מהן טמא, ויש מהן טהור, אלא דכפי הנראה לעין, כך הוא. [ולכאורה כן משמע ברמב"ם (פ"א ממאכלות אסורות ה"כ) שלא הביא אלא כללא קמא ולא כללא בתרא].

ד) גמ', אפילו תימא רבנן שכן ונדמה קאמרינן. הרמב"ם (פ"א ממאכלות אסורות הי"ד) מנה את הזוזיר בכלל העופות הטמאים. והיינו כרבי אליעזר, דחשיב ליה מינא דעורב, ואף דלא דמי ליה, משום דשכן אצלו. והקשה הכסף משנה (שם), דבהלכה כ' (שם) פסק, דשכן ונדמה בעינן, ולפי זה זוזיר אינו בכלל הטמאים. ותיריך, דהרמב"ם סבר דרבנן לא פליגי אדרבי אליעזר, ולכולי עלמא זוזיר מין עורב הוא, ולא נחלקו אלא בטעם הדבר, דלרבי אליעזר סגי במה ששכן אצל עורבים, ולרבנן בעינן נמי נדמה, וזוזיר הוא שכן ונדמה. ועיין נמי לעיל (סב). באות ב ובאות ג.

ה) גמ', ובחגבים וכו' מאי רובו וכו'. הקשה בקונטרס קרני חגבים (סימן ח), אמאי לא פשטינן דבעינן תרוייהו מח' מינים המנויים, דבכולהו איכא רוב רחבו ורוב היקפו. ותיריך, כיון דבקרסוליים ודאי לא שייך רוב היקפו, אפשר דמסתבר דגם בכנפיו לא ילפינן אלא רוב רחבו, דומיא דקרסוליים, דאין צריך שיחופו אלא את רוב רחבו.

ו) גמ', מאי רובו וכו' רוב ארכו ואמרי לה רוב היקפו. הקשה בקונטרס קרני

סימנים, ורק משום מינא אחרינא דלא שוי בכולהו, מייתנין נמי מינים נוספים, דלא שוו בעוד סימנים.

(טו) רש"י ד"ה ששמו חגב, וכל האמורים למעלה שם חגבים. וכן כתב המאירי דשם "חגב", הוא שם לכל המינים הטהורים. ובקונטרס קרני חגבים (סימן ב) מיישב לפי זה דברי רש"י בפירוש התורה (פרשת בא שמות י, יד), דפירש על הפסוק "לפניו לא היה כן ארבה כמוהו ואחריו לא יהיה", ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר בו "כמוהו לא נהיה מן העולם" (יואל ב ב) היה כבר משל משה, שהיה בו מינים הרבה, ארבה ילק חסיל וגזם, אבל בימי משה לא היה אלא של מין אחד, וכמוהו לא יהיה עוד. והקשה הרמב"ן (שם) מהא דכתיב בתהילים (עח מו) "ויתן לחסיל יבולם ויגיעם לארבה", ועוד כתיב (שם קה לד) "אמר ויבא ארבה וילק ואין מספר", אלמא דגם בימי משה היו מינים הרבה. ומיישב הקרני חגבים, דהיו שם רק מינים טהורים, ומה שכתב רש"י "דלא היה אלא של מין אחד", היינו שם אחד, דכולהו טהורים שם חגב אית להו, אבל בימי יואל היו גם מינים טמאים.

(טז) גמ', אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לראשו ארוך. הקשו התוס' לעיל (עמוד א) ד"ה אלו כללי כללות, אמאי מרבינן דוקא ראשו ארוך, ולא ממעטינן חד מד' סימנים, וניבעי אין ראשו ארוך. ותירצו דסימן גרוע הוא. עוד תירצו בחידושי הרמב"ן ובחידושי הר"ן, משום דב' סימנים דומים למה שפירשה התורה, דהיינו קרסוליים, ולנתר בהן על הארץ, וכנפים החופין את רובו ורגליים, נמי מסייעין לו לנתר על הארץ, מה שאין כן ראשו ארוך.

לן סלעם, כדאמרינן להלן, ומיתורא איכא לרבות ראשו ארוך באם אינו ענין, כדלהלן. אמנם המאירי כתב, שכן דרך הגמ', שאחר כך חזרת בה מסברא דמעיקרא והכא נמי, דהא אמר "אלא אמר רב אחא".

(יג) גמ', תלמוד לומר חגב ששמו חגב. הרמב"ם (פ"א ממאכלות אסורות הכ"ב) כתב "ואף על פי שראשו ארוך ויש לו זנב אם היה שמו חגב טהור". ובמגיד משנה נסתפק, אם כוונתו דדוקא בדאית ליה הני ריעותות דראשו ארוך ויש לו זנב בעינן שיהיה שמו חגב, או אפילו בלאו הכי, לעולם בעינן שמו חגב, וכמו שכתבו התוס' לעיל (עמוד א), ד"ה רבי יוסי אומר, דתנא קמא דמתניתין לא פליג אדרבי יוסי, וסבר דבכל גווני בעינן שמו חגב. ובטעמא דדוקא בדאיכא ריעותא בעינן שמו חגב, פירש בחידושי חתם סופר, דכיון דראשו ארוך נפקא לן מיתורא דסלעם [כדלהלן בגמ'], סבר הרמב"ם דלא קאי דינא דמרבינן מ"חגב", אלא אחרגול דלפניו [דמרבינן מיניה יש לו זנב], ואסלעם דלפני פניו נמי, [דמיניה מרבינן ראשו ארוך], ולא יותר, דבארבה דאין לו זנב ואין ראשו ארוך, [והוא בדין בסלעם גופא], לא בעינן שמו "חגב".

(יד) גמ', אי הכי חרגול נמי דשוו להו לא ליכתוב ותיתי מארבה וסלעם. הקשה בחידושי הר"ן, למאי דסלקא דעתין השתא, דכיון דשוו בב' סימנים מייתנין ולא לפרכינן, אם כן מארבה לחודיה נמי הוה מצי לאתויי חרגול וסלעם, ואמאי בעי לילף מארבה וסלעם, ולא מארבה לחודיה. וביאר, דמארבה לחודיה ודאי לא מצינן למילף, דאכתי איכא למימר דבעי כולהו

הצטרף גם אתה ללומרי ה"דרף היומיומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדרף היומיומי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:30 – 10:30 בבית הכנסת שע"י 'קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית. ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 Sbma@kavnaki.net

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>